

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır. Heydər Əliyev

DIPLOMAT

№ 09 (473) 2 - 8 Mart, Adar sal. il 2022
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasi

Qiyməti: 40 qəpik
Həjaye:

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarını təbrik edib

Səh. 6-7-8-9

Jîyan û bî sergata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistafa Barzanî

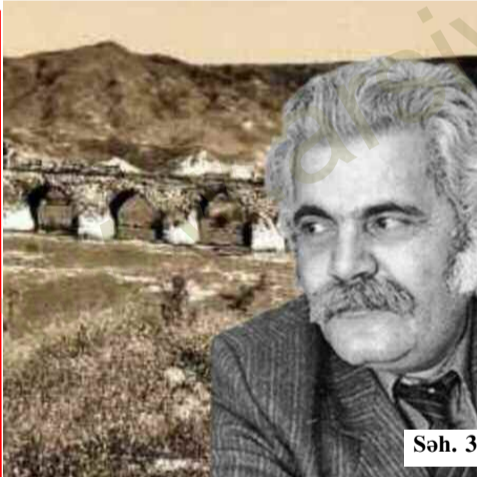
Səh. 12

Serok Barzanî: Raperîn 1991ê yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê ye

Səh. 12

Nêçîrvan Barzanî: Raperîna 1991ê bawerî û îradeya bihêz a gelê Kurdistanê bû

Səh. 3

Vedibasarin ildırımötürən qorxmaz oğlu Fərman Kərimzadə xatirələrdə yaşayır

Səh. 11

Li Hewlêrê forûma avakirina derfetên kar wê bi amadêbûna Serokwezîr birêve biçê

Səh. 4

Azərbaycan COVID-19 pandemiyasının öhdəsindən gəlmək üçün beynəlxalq həmrəyliyin və əməkdaşlığın təbliğinə ilk başlayan dövlətlərdəndir

Hacısamlı Kürd əşirətləri

Səh. 4

Hikûmet: Rola jinan di şoreş û berxwedanan de rolek sereke ye

Səh. 10

8ê Adarê û Rewşen Xanim Bedirxan wek Sembola Jina Kurd a Têkoşer

Səh. 10

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

Səh. 5

31yemîn Salvegera Raperîna Başûrê Kurdistanê Pîroz Be!

Səh. 12

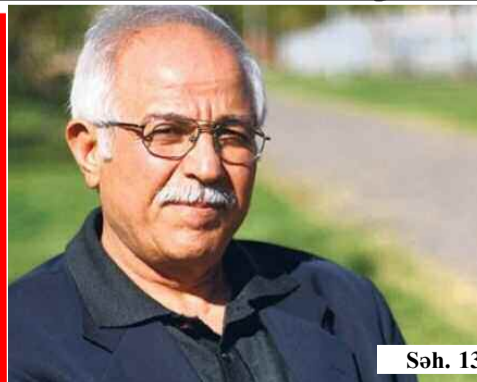
Памяти выдающегося курдского учёного Республики Казахстан Гюльгусейна Асановича Мусаева (05.03.1948 - 07.07.1999)

Səh. 19

Səh. 10

8-ê Adarê

Səh. 13

Li İraqê hündürê sistema federal vala dibe / Mehmed Ali

Səh. 11

Ez û Alî Gurdilî û Roja Felsefeya Kurdî

Səh. 11

Gelo, wezîr û parlamenterên Kurd li Bexda yê çî karî dikin

Prezident İlham Əliyev Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarını təbrik edib

Azərbaycan qadını milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunub saxlanılmasında və nəsildən-nəslə çatdırılmasında daim fədakarlıqlar göstərmiş, xalqımızın hazırkı mədəni simasının müəyyənliyində müstəsna rol oynamışdır. Ən dərin fikirləri dolğun ifadə qüdrətinə malik doğma dilimizin əsrlərin sınağından alnıya çıxaraq bu gün də bütün gözəlliyi və zənginliyi ilə yaşamasında onun əməyi misilsizdir. Bu fikirlər Prezident İlham Əliyevin 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarına təbrikində yer alıb.

Təbrikdə qeyd edilir ki, milliliklə müasirliyin vəhdətini yüksək mənəviyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsinə çevirən Azərbaycan xanımları yeni tarixi şəraitdə geniş sosial-mədəni fəaliyyətləri sayəsində böyük ictimai nüfuz qazanmış və cəmiyyət həyatına həmişə bir dinamizm qatmışlar. Onlar adlarını uca tutduqları maarifpərvər sələflərinin yolunu şərəflə davam etdirmiş, müsəlman Şərqi qadınlar arasında mədəniyyətin, incəsənətin, təhsilin və

elmin bir çox sahələrində ilk addımları atmaqla yenilikçi, qabaqcıl fikirləri və tərəqqipərvər olduqlarını əməli surətdə sübuta yetirmişlər.

Dövlətimizin başçısı xüsusi vurğulayır ki, Azərbaycan qadını milli dövlət quruculuğu

işinin fəal iştirakçısı kimi müstəqillik illərindəki nailiyyətlərimizin zirvə nöqtəsinə yüksəlməyimiz və parlaq Qələbə sevinci yaşamağımız naminə var qüvvəsini səfərbər etmişdir. Göz açılıb azad gördüyü yurdunu ana qədər müqəddəs bilən, milli ideal-

lara sadıq gənc nəsli də o, məhz öz mənəvi gücü, polad iradəsi hesabına yetişdirmiş, tarixin hökmü ilə ədalətin zəfər çalacağına və haqq işimizin qalib gələcəyinə həmin nəslin qəlbində sarsılmaz inam duyusu aşılmalıdır. Azərbaycan qadınının müasir dövlətçiliyimizə ən dəyərli töhfəsi olan bu nəsil 44 günlük Vətən müharibəsində rəşadətli və xalqımızın mübarizlik rəmzinə dönrək ümidləri tam doğrultmuşdur.

Təbrikdə daha sonra deyilir: "Mən torpaqlarımızın müdafiəsi və işğaldan qurtarılması zamanı canlarından keçmiş igid övladlarımızın xatirəsini bir daha ehtiramla yad edir, şəhid analarına və xanımlarına, döyüşlərdə sağlamlığını itirmiş hərbiçilərimizin ömür-gün yoldaşlarına, xalq üçün layiqli oğullar böyükdən əsgər analarına xoş arzularımı yetirirəm.

Əminəm ki, Azərbaycan qadını bundan sonra da ölkəmizdəki böyük quruculuq işlərində əzmkarlıqla çalışacaq, müstəqillik salnaməmizi yeni müvəffəqiyyətləri ilə zənginləşdirəcəkdir".

Prezident İlham Əliyev BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktorunu qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 5-də BMT-nin Məskunlaşma Proqramının icraçı direktoru Maimuna Mohd Şərif qəbul edib.

Qonağı salamlayan Prezident İlham Əliyev dedi:

-Xoş gəlmisiniz. Sizi görməyə çox şadam.

Maimuna Mohd Şərif: Çox sağ olun, cənab Prezident.

Prezident İlham Əliyev:

Şadam ki, bizi ziyarət edirsiniz. Bilirsiniz ki, biz BMT-nin çox fəal üzvüyük və BMT-nin müxtəlif qurumları ilə uğurlu əməkdaşlıq edirik. Şadam ki, BMT-nin Məskunlaşma Proqramı - UN-HABİTAT-ın icraçı direktoru olaraq bizi ziyarət edirsiniz. Bilirəm ki, siz bərabərlik, yoxsulluğun azaldılması və urbanizasiya dəyərlərini təşviq edirsiniz. Yəqin ki, yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı göstəricilərimizdən sizin məlumatınız var. Yoxsulluğun azaldılması ilə bağlı hesab edirəm ki, biz bu qlobal bəlanın öhdəsindən uğurla gələ bildik və Azərbaycanda yoxsulluğun səviyyəsi təxminən beş faizdir. Bu da onu göstərir ki, sərvətin bərabər şəkildə bölüşdürülməsi üçün biz enerji sektorundan qaynaqlanan gəlirlərdən müvafiq şəkildə istifadə edə bildişik. Əlbəttə, iqtisadi islahatlarla, məşğulluqla bağlı yeni imkanlar Azərbaycanda yeni mənzərə yaradacaqdır, çünki əhalimiz artır. Buna görə də məşğulluqla və əlbəttə ki, bununla birbaşa əlaqəli olan yoxsulluğun səviyyəsi ilə bağlı məsələlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

İşğaldan azad edilmiş əraziləri ziyarət etdiyiniz üçün sizə minnətdaram. Bilirəm ki, Ağdamda olmusunuz və dağıntının miqyasını öz gözlərinizlə görmüsünüz. Sizi əmin edə bilərəm ki, işğaldan azad olunmuş bütün ərazilərdə vəziyyət eynidir. Hər şey dağıdılıb, məhv edilib, vandalizm, barbarlıq nəticəsində Ağdam mövcud deyil. On minlərlə insanın məskəni

olmuş şəhər indi dağıntılar içindədir. Bu, işğal illəri ərzində ermənilər, erməni cinayətkar rejimi tərəfindən törədilmişdir. Demək olar ki, otuz il ərzində Azərbaycan mədəniyyəti və tarixinin izini silmək üçün şəhərlərimiz, kəndlərimiz, tarixi və dini abidələrimiz qəsdən, planlaşdırılmış şəkildə dağıdılırdı. Lakin torpaqlarımızın azadlığı uğrunda müharibə onu göstərdi ki, gec və ya tez ədalət zəfər çalacaqdır. Səbirli olmaq lazımdır. Eyni zamanda, ölkəyə sadıq olmaq və məqsədə nail olmaq üçün hər gün işləmək lazımdır. Bizim müharibəmiz azadlıq müharibəsi idi. Biz işğala son qoyduq. Biz torpağımızdakı şər qüvvələrə son qoyduq. Yəqin, sizin məlumatınız var ki, ermənilər həm də bizim dini abidələrimizi təhqir edib və dağıdıblar. 65 məscid tamamilə dağıdılmışdır və yerdə qalan iki məsciddə bütün dünya müsəlmanlarının hissələrini təhqir edərək onlar donuz və inək saxlayırdılar. Əfsuslar olsun ki, bütün bu işğal illəri ərzində beynəlxalq birlik buna susurdu. Bununla belə, sizin bildiyiniz kimi BMT-nin Təhlükəsizlik Şurası, Baş Assambleyası və digər mühüm beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən bizim mövqeyimizi dəstəkləyən qərar və qətnamələr qəbul edilməsinə baxmayaraq, Ermənistanla ciddi təzyiqlər göstərilirdi. Ermənistanla qarşı heç bir sanksiya tətbiq edilməmişdi. Hətta bəzi ölkələr təcavüzkarı və təcavüzün qurbanını tərəzinin eyni gözünə qoymağa cəhd edirdilər. Ermənilərin bu əraziləri uzun müddət ərzində öz nəzarəti altında saxlamalarının əsas səbəblərindən biri də bunlar idi. Biz şücaət, vətənpərvərlik və gücümüzü göstərməseydik, bu işğal davam edəcəkdə. Çünki bizə belə gəlirdi ki, beynəlxalq təşkilatlar artıq özləri vəziyyətə uyğunlaşmışdı. Mənasız danışıqlarla qəribə turistlər qrupu kimi Minsk qrupu bizi ildə bir neçə dəfə ziyarət

edirdi. İndi isə bu danışıqların yalnız arxasında Ermənistanın işğalın nəticələrini möhkəmləndirməyə çalışdığı sanki bir pərdə rolunu oynaması aydındır. Ermənilər bizim şəhər və kəndlərimizin adlarını dəyişirdi. Ermənilər dünyanın işğalı unutmaması üçün əlindən gələni edirdilər. Lakin Azərbaycan xalqı bunu unutmadı. Heç birimiz unutmadıq. Hamımız bir olaraq tarixi doğma vətənimizi azad etmək üçün canımızı qurban verməyə hazır idik və bu da baş verdi.

Hazırda bizim qarşımızda böyük çağırışlar var. Əminəm ki, bizim planlarımız barədə sizə məlumat verilib. Ola bilsin ki, bizim bərpə prosesimizin müəyyən nəzərəçarpan hissəsini görmüsünüz. Bu, böyük işdir. İndiyə qədər biz nə beynəlxalq təşkilatlardan, nə də dünyanın heç bir ölkəsindən beynəlxalq yardım olaraq bir dollar belə almamışıq. Gördüyümüz bütün işləri öz hesabımıza edirik. Biz bunu etməyə davam edəcəyik. Lakin, əlbəttə qəribədir ki, torpaqların azad edilməsindən demək olar ki yarım keçməsinə baxmayaraq, heç kim bizə kömək etməyə hazır deyil. Yalnız sözlər, başqa heç nə. Nə donor konfransı ilə bağlı ideyalar, nə də maliyyə dəstəyi var.

Hətta məşhur qeyri-hökumət təşkilatları, məşhur beynəlxalq fondlar Qarabağ və Zəngəzurda baş verənlərə göz yumur. Bu, təəssüf doğurur. Bilirsiniz, biz əraziləri bərpa edəcəyik, Qarabağ və Zəngəzurda dediyim kimi yer üzündə cənnət nümunəsi yaradacağıq. Biz bunu nəyin bahasına olursa-olsun edəcəyik. Lakin düşünürəm ki, beynəlxalq təşkilatların, donor təşkilatların, böyük fondların bu etinasızlığı qəbul edilmezdir. Ümidvarıq, BMT öz qurumları və öz kommunikasiya kanalları vasitəsilə bizi dəstəkləyəcək, bu mühüm mesajı çatdıracaq ki, Azərbaycanın dəstəklənməyə ehtiyacı var. Biz sizin səfərinizi bu dəstəyin əlaməti hesab edirik. Əminəm ki, orada gördükləriniz barədə hesabat verəcəksiniz. Çünki eşitmək, bilmək, oxumaq ayrı, gəlib öz gözlərinizlə görmək isə ayrı məsələdir.

Həmçinin dünyanın erməni barbarlığı haqqında öyrənməyi vacibdir. Bu, cəzalandırılmalıdır. Biz müharibə zamanı onları elə cəzalandırdıq ki, onlar bunu heç vaxt unutmayacaqlar, lakin təcavüzkar beynəlxalq səviyyədə də cəzalandırılmalıdır. Əlbəttə ki, təzminat məsələsi var. Biz təzminat tələb edirik. Bu məsələni beynəlxalq arenada qaldırmaqda

bizə kömək etmək üçün artıq beynəlxalq təsisatları, hüquqşünas qrupları cəlb etmişik. Beləliklə, planlar bundan ibarətdir. Düşünürəm ki, gələn ilin proqramı üçün biz əməkdaşlığımızı yaranmış bu mühüm reallığa uyğunlaşdırmalıyıq.

Hazırda minalar səbəbindən keçmiş məcburi köçkünlərin işğaldan azad edilmiş ərazilərə geri qaytarılması mümkün deyil. Əfsuslar olsun ki, indiyədək bizdə minalar səbəbindən 200-dən çox insan həlak olub və ya ağır yaralanıb. Ərazilərin bu minalardan təmizlənməsi böyük təcrübə və texniki imkanlar tələb edir. Həmçinin biz geri qayıdacaq insanlar üçün layiqli şərait yaratmalıyıq və proses başlayıb. Əminəm ki, siz ölkəmizə yenidən səfər edəcəksiniz, çünki bu, qlobal miqyasda həqiqətən də çox mühüm məsələdir. Düşünürəm ki, bizim Livan böyüklüyündə ərazini necə bərpa edəcəyimiz, işğaldan, dağıntıdan və başqa ciddi problemlərdən əziyyət çəkən digər ölkələr üçün yaxşı nümunə olacaq. Əminəm ki, bizim kimi eyni problemlərlə üzləşən və ya üzleşmiş bütün digər ölkələr üçün nümunə ola bilərik. Bir daha xoş gəlmisiniz. Bizimlə olduğunuz üçün təşəkkür edirəm.

Əvvəli ötən sayımızda LALAYEVİN BAKI ŞƏHƏRİNDƏ TÖRƏTDİYİ ƏHVALAT

Bakı şəhərində erməni milliyətinə mənsub olan Lalayev soyadı bir nəfər vardı, karxana sahibi idi. Bu erməni var-dövlətinin çoxluğundan özünü hədsiz dərəcədə qudurğan aparırdı. Belə ki, ermənilərin məclisində və ya yığıncaqlarında müsəlman tayfasının adı çəkiləndə o, ermənilərə müraciətlə deyirdi ki, «sizə ar olsun, müsəlmanın adı gələndə titrəyirsiniz, müsəlmanlar kimdir ki, onlardan belə qorxursunuz?»

Mən müsəlmanları bir milçək və qarışqa hesab edirəm. Onlar od olsalar da özlərini yandıra bilməzlər».

Sabuñulu Ağa Rəzi öldürüldükdən sonra Bakıda baş verən iğtişaş zamanı hər tərəfi tufəng və tapança gurultusu və müsəlman igidlərinin nərəsi və «ya Əli» sədası bürüyərkən həmin Lalayev qabaqcadan evində topladığı döyüş silahlarını işə saldı. Onun yaratmış olduğu 20-30 nəfərdən ibarət erməni quldur dəstəsini silahlandıraraq müsəlmanları qırmaq üçün onlara tərəf yönəltdi. Lalayevin əmri ilə evinin ətrafında olan bütün qapı-darvazalar bağlandıqdan sonra həmin quldur dəstəsinin üzvləri evin pəncərə, qapı və

sonra Ağakərim bir neçə nəfərlə Lalayevin otağına daxil oldu. Ağakərim irəli gəlib dedi:

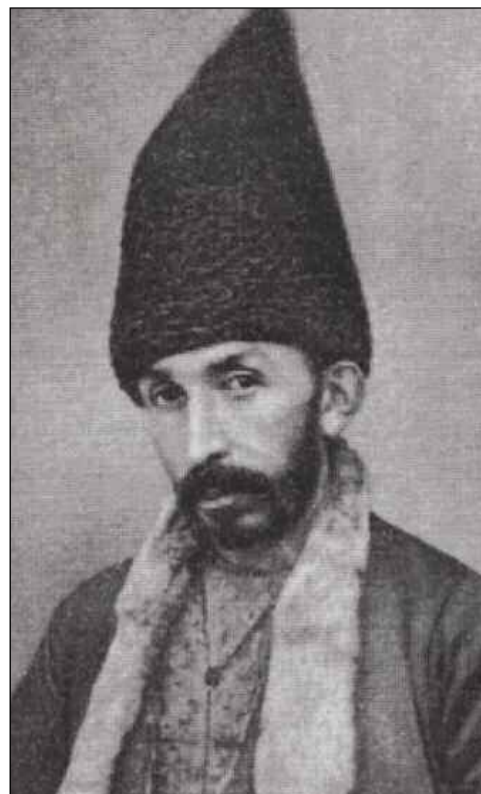
— Allah saxlasın, keyfin neçədir? O müsəlmanları ki, sən milçək və qarışqa hesab edirdin, indi onların hər biri şir-nərə dönüb qulluğuna gəliblər.

Lalayev söyüd ağacının yarpağı kimi tir-tir titrəyərək dedi:

— Qələt eləmişəm, mənə bağışlayın. Bu gün bəxşiş günüdür, öz zəhmətinizin əvəzində nə qədər pul lazımdır, götürün. Sandıqda kupon kağızları var. Götürün, aparın, xəzinə və bankdan pul alın. Uşaqların arasında bölün.

Ağakərim dedi ki, biz buraya puldan ötrü gəlməmişik. Bu millət davasıdır. Millət müdafiə etməkdən ötrü biz can qoymuşuq və bu məqsədlə də buraya gəlmişik. Millət yolunda biz pula satılanlardan deyilik.

Bu vaxt Lalayevin övrəti gəlib özünü erinin üstünə saldı və ağılaya-ağılaya Ağakərimə minnət elədi ki, siz gəlin bunu öldürməyin. Sizə nə qədər pul lazımdır, durum gətirim. Ağakərim övrətə dedi ki, bizə pul lazım deyil. Sənin bu kişin gərək öldürülə. Sənin kişin çox qürrələnib erməni məclislərində deyirmiş ki, müsəlmanlar mənim yanımda bir milçəkdir.

Mir Möhsün Nəvvab

güllə vurub öldürdü.

Lalayev qətlə yetirildikdən sonra hamı

küçə ilə gedərkən bir neçə nəfər erməni faytonun üzünə hücum keçərək bomba atıb partlatmışlar. Bombalar faytonun yanında yerə dəyib partlayaraq faytonu darmadağın etmişdir. Partlayışdan ağır yaralar alan qubernator və atlar ordaca ölmüşdür.

Quldur ermənilərin biri tutulmuş, digərləri isə qaçıb gizlənmişlər. Sonra aparılan axtarış nəticəsində bu cinayətdə iştirak edən daha dörd erməni həbsə alınmışdır.

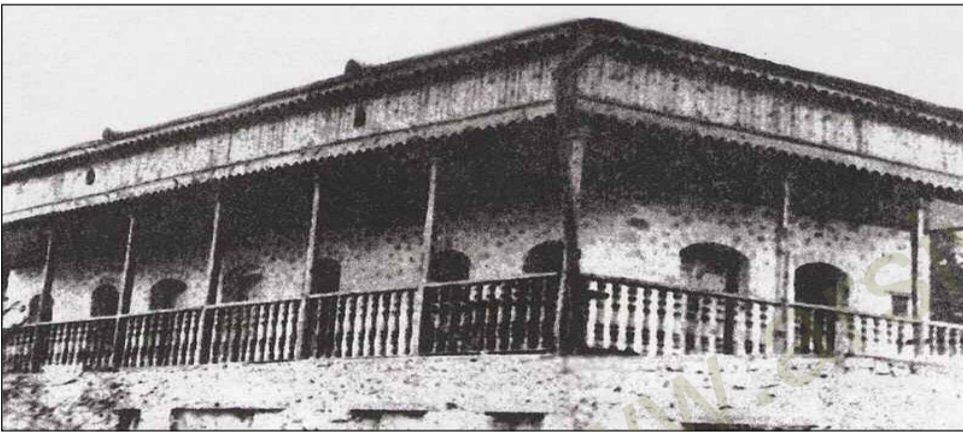
Deyilənə görə, həmin beş nəfər cani erməni dar ağacından asılaraq cəzalarına çatmışlar. Bu əhvalatdan sonra bir müddət sakitlik oldu. Lakin ayrı-ayrı erməni fitnəkarları öz fitnə-fəsadından əl çəkməyərək, gizli əllərinə düşən müsəlmanları öldürürdülər. Bu növ ədavətlər və xəyanətlər ara-sıra hər iki tərəfdən baş verirdi.

1905-ci İLDƏ İRƏVAN ŞƏHƏRİNDƏ BAŞ VERƏN ERMƏNİ—MÜSƏLMAN ƏHVALATI

Hansı vilayətdə ki, İrəvan ermənilərindən bir neçə nəfər tapılırdı, mütəlak orda bir iğtişaş baş verirdi. Bu İrəvan erməniləri çox xudpəsənd, kinli və cinayətkardılar.

İrəvan şəhərinin müsəlmanlar

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

bacaları arxasında mövqe tutaraq, küçədən gəlib-keçən müsəlmanları atəşə tutdular. Bunun nəticəsində gəliş-gediş dayandı. Həmin gün bizim qarabağlı Tağı bəy Şirin bəy oğlunu qardaşı uşaqları evlərinə qonaq çağırırdılar. Tağı bəy Şirin bəy oğlu faytonla həmin küçədən keçərkən Lalayevin evindən həmin quldurlar tərəfindən atəşə tutularaq öldürülmüş, faytonçu isə bir neçə yerindən ağır yaralanmışdı. Bu vaxt Bakı əhalisi arasında böyük şöhrət tapmış Ağakərim adlı bir nəfər mərd və igid oğlan öz silahlı dəstəsi ilə Bakının küçələrində cövlan edərək azərbaycanlıların həyatına qəsd edən erməni quldurlarını cəhənnəmə vasil edirdi. Nəhayət, onlar gəlib Lalayevin evi yerləşən küçəyə çatdılar. Ağakərim öz dəstəsini iki yerə bölüb birinə divarlar arxasından Lalayevin evini gülləyə tutmasını əmr edir, digər hissəsinə isə külüng-balta və lomla evin darvazasını açmaq əmrini verdi. Üçüncü dəstə güllə yağışının altında divarların dibini ilə Lalayevin evinin darvazasına yaxınlaşdı, lom və külünglə darvazanı dağıtmağa başladılar. Onlar əllərindəki alətlərlə darvazanı parça-parça edib yerə saldılar. Ağakərim və onun dəstəsi qəzəblənmiş aslan kimi «ya Əli!» sədası altında hücum çəkib içeri doldular. Camaat tufənglərin gurultusundan və igidlərin nərəsindən dəhşətə gəldi. Lalayevin evində olan quldurlar karıxıb mat qaldılar. Onlar tufənglərini atıb qaçmaq istəyərkən Ağakərimin dəstəsi onları bir-bir qətlə yetirdi və evdə gizlənənləri də çıxarıb, cəzalarına çatdırdılar. Bundan

Yarım milyon pul qoyub, onların hamısını məhv edərdim.

ƏLAVƏ: Belə deyirlər ki, bu halətdə Lalayev Hacı Zeynalabdin Tağıyevin yanına bir adam göndərmiş, özünün xilas edilməsini xahiş eləyir. Hacı buyurur ki, bu, mənə dəxli olmayan işdir. Baş verən hadisə isə millət məsələsidir, mən nə deyə bilərəm? Xülasə, Ağakərim nə qədər çalışdı ki, övrət Lalayevdən aralansın, mümkün olmadı. Qəflətən camaatın içərisindən naməlum bir şəxs övrəti güllə ilə vurub öldürdü. Ağakərim onu məzəmmət etdi. Sonra isə Lalayevə bir neçə

evdən bayıra çıxdı. Evin hər yanından üstünə neft çiləyib, od vurdular. Ev böyük partlayışlarla yanmağa başladı. Bu da onu göstərdi ki, Lalayevin evinin zirzəmiləri yeşik-yeşik hərbi sursat və partlayıcı maddələrlə dolu imiş.

Evdən qalxan gurultunun və partlayışın səsindən yaxında olan adamlar qulaqlarını tutaraq hərə bir tərəfə qaçırdı. Ev sursatlarla birlikdə yanıb külə döndü. Deyilənə görə, bir ay sərəsər evdən tüstü kəsilmədi.

Belə deyirlər ki, Lalayevin xoşsifət gözəl bir qızı varmış. Həmin qıza heç kəs toxunmayıb, mehribanlıq göstərmiş və gətirib Hacı Zeynalabdinin qızlar məktəbində yaxşı əmin adamlara tapşırıblar.

ƏLAVƏ: Bakıda qırğın daha da şiddətlənərkən erməni tayfasından silahlı bir dəstə şəhərin küçələrində dolaşaraq hərbələri və əlsiz-ayaqsız qocaları tutub öldürürdü. Həmin vaxt Bakının din xadimlərindən birisi öz qonşularında olan övrət və uşaqları, eləcə də qocaları öz evinə cəm edib, darvazanı bağlamışdı. Bundan xəbər tutan erməni dəstəsi mollaının evinin yanına çatarkən belə qərara gəldilər ki, Lalayevin əvəzini çıxmaq üçün bu mollaının evindəki övrət və uşaqları öldürüb, evinə od vurub yandırsınlar. Bu əzm ilə evin darvazasını sındıraraq içeri girmək istəyərkən, o biri tərəfdən ləzgi tayfasından bir dəstə onların üstünə gəldi. Onlar erməniləri öldürüb, mollaının evində olan övrət-uşaqları erməni şərinə xilas etdilər. Ondən sonra ləzgilər xəncərlərini erməni qanından pak edib üz tutdular göy səmtinə və ərz elədilər ki, «Ya Məhəmməd, atamız-anamız sənə fəda olsun, sənənin dininin düşmənlərini məhv edib, cəhənnəmə vasil etdik. Bizdən razı oldunmu?» Xülasə, həmin müdafiə günündə ləzgi tayfasının Bakı müsəlmanlarına köməyi çox oldu. Həmin gün onlardan beş nəfər şəhid oldu.

ERMƏNİLƏRİN BAKI QUBERNATORUNU ÖLDÜRMƏSİ

Bakıda baş verən bu qırğından bir az sonra şəhər qubernatoru faytonda

yaşayan 80 evdən ibarət məhəlləsinin ermənilərlə iğtişası baş verib. Bu iğtişanın başlanmasına səbəb olan ermənilər həmin məhəllədə müsəlmanların imarətlərini gülləbaran etməyə başladılar. Ermənilərə nisbətən müsəlmanların bu məhəllədə az olmasına baxmayaraq, ermənilərə qarşı müqavimətdə mətənatlı dayandılar və onlara böyük zərbələr endirdilər. İki tərəfdən üç gecə-gündüz davam edən güllə yağışının altında qırx nəfər erməni, iki nəfər isə müsəlmanlardan öldürüldü. Üç gündən sonra güllələri tükəndiyinə görə gecə vaxtı müsəlmanlar həmin məhəllədən qaçmalı oldular.

Əhvalatdan xəbərər olan ermənilər müsəlmanların evlərinə doluşub, onların mal-dövlətini qarət etməyə başladılar. Firsət tapıb qaça bilməyən beş nəfər övrət və üç nəfər uşaq bir evin küncünə qısılaraq qorxudan titrəy-titrəy ağılayırdılar. Əllərinə düşən kitablara və «Qurani-Kərim»ə od vurub yandırdılar. Ermənilərin qoca qadın və kişilərə, eləcə də uşaqlara etdikləri zülmü qələmə almaq çox çətindir.

Ardı var

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Piştî Silemaniyê, gunde Barzan dibe navenda xebata sîyasî li başûrê Kurdistanê:

Piştî şikesta şorişa Şex Mahmudê nemir barê xebat û karê Kurdayetiyê li başûrê Kurdistanê bi yekcarî dikeve herema Behdînan ku navenda rêberatiya vê xebat û hereketa gundê biçûke Barzan e.

Qeza Mêrqsor ku nahîyên Mêrqsor, Barzan û Şêrvan digire ber xwe, girêdayî wîlayeta Hewlêrê ye.

Devera Berzan beriya kû piştî çend şerhildanên kurdan bi yekcarî ji aliyê rêjîmên dagirker ve wêran bibe, 400 gundên awedan têda hebune û hejmara runiştvanan heremê zêdetir ji 40 hezar kesan buye. Herema Barzan û navenda wê gundê Barzan di çaxê Şêx Ebdulsalamê yekem da ku di sala 1872-ê zayînî de wefat kir, ji ber ku tekeya terîqeta Neqşbendî li Nehrîyê têda bu, mîna navendeke olî û awedan ku herdem tevî mirîdên ve terîqetê bu, tihat hesabandin. Şêx Ebdulsalamê yekemîn berêvajî şêx û axayên hemdemî xwe, mirovekî dadmend û bi edaletê bu. Wek jêderên biyanî didin xuyakirin di çaxê wî da hinek karên baş û xebatên sosyalî ji bo pêşketina jîyan û rewşa civakî hatin kirin ku ger bi pîvanên roja îro bèn nixrandin û şirovekirin, di wê serdemêde pir girîng bun. Ji wan karan:

parvekirine zevî û erdê çandinê bi ser gundîyan de, qedexekirina milkdarîya zêde bi şeweyên fêodalî, qedexekirina bi zorê zûdayîna keçan û parastina siruşt Kurdistanê anku birina dar û dirextan, şewitandina daristana û qedexekirina kuştin teyr û tiwalan, nêçira heyvanên kovî, bêhinfreyî li hemberî diyanetên der û dora coxrafiya jîyana wan û herema Behdînan (Jîyana hevpar bi Kurdên Êzidî, turkmên, kildanî, yehudî, xaçparêzên

ermenî ê musliman bun û ...) jîyana dostanî bi hemu gelên heremê re û xala herî girîng parastina mafê gelê kurd û serkeşîya bizava netewîya kurdan di here-mek coxrafiya girînga Kurdistanê de ku nişana dêmokratîkbuna bîr û ramanên bireveberên Barzanî bû, tesîrek mezin li ser bizava sîyasî loliya vê malbatê danî.

Piştî wefata Şêx Ebdulsalamê yekem kurê wî Şêx Mihemed Barzanî dibe çigirê wî. Şêx Mihemed piştî zewacê dibe xwe-duye pênc kuran: Şêx Ebdulsalam, Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî, Mihemed Sidîk û Şêx Babo. Wan tevan ji desbêka xwe-nasandinê bu hemu awayan xebat kirin ku rîya kalkê xwe ya xizmeta ji bo gel di hemu warên sîyasî, olî û civakî de dibomînîn.

Navdartirîn endamê vê malbatê ku tevaya temenê xwe di rîya xebata sîyasîya jib o kurd û Kurdistanê derbas kir, Mistefa Barzanî ye.

Mistefa Barzanî kîye, çikiriye û serhildana wî di dîroka Kurdistanê de xwedî rolekî çawaye?

... Jîyana te jî tijî buyer, derdiberî û niştimanperwarîya Mistefa Barzanî ye heja radeyeke. Bersîva van pirsên me bide. Jîyanê nemir Mistefa Barzanî, malbata wan û çend buyerên din di jîyana wî da. Mistefa Barzanî di 14-ê adara sala 1903-an (14. 03. 1903) de le gundê Barzan hat dinê. Berîya ku ew cavên xwe bi jîyana dinyayê veke, bavê wî (Şêx Mihemed) ji di sala 1903-an de wefat kiribu. Li gor çavkanîyên dîrokî her çend nerazîbun (itiraz) û bizava Şêx Ebdulsalam Barzanîyê duyemîn li dijî Osmanîyan zêde dewam nekir, clê ev serhildan û serhildanên din yên mîna serhildana eşîreta Millîyan bi serokatîya İbrahîm Paşayê Millî û çend serhildanên din li heremên cuda bi cudayên Kurdistanê, bun sedemên xweşkirina zemînêya çêbuna şoreşa İtîhadîyan di sala 1908-an de. Çaxe çalakî û lêbatên sîyasîyan Barzanîyan vedigere bo destbêka sedsala XX-an ku bi

serokatîya Şêx Ebdulsalamê duyemîn di sala 1907-an de bi qasî du mehan li heremê berdewam bû. Piştî ku Osmanîyan serî hildan tekşikandin gelek kes zindanî kirin ku Mistefayê 3 salî jî yek ji wan bu ku bi dayika xwe ve di girtîgeha Musilê de hatin girtin. Mistefa Barzanî zu tema derdê duri û xema bindestîya gelê xwe ji sê salîya, dema ku hê zarok bu di nava lepên dujminê dagirker da kesand. Salek piştê di çaxê hêrişa êtihadê de

gundê Barzan ket ber hêrişa hêzên wan yên di bin serokatîya Silêman nezif Paşa

û Îranê bun, dikeve nava tekêlyên polîtîk. Mistefa Barzanî ji çaxê li xwe famand, zû

da. Ji ruyê neçarîya Şêx Ebdulsalam Barzanî pêna xwe bo Seyîd Tehayê Nehrî dibe û di gunde Rajan li herema Mîrgever (wîlayeta Ûrmîyê - Rojhilatê Kurdistanê) dimîne û bi hevkarîya serokê Kurd nemir Simkoyê Şikak bi karbidestên Rusan re dikeve nava peywendîyan sîyasî, lê mix-abin çaxe ku ew li herema Mîrgever bû, ji aliyê xweyîroşekî bi navê (Sofi Ebdullah) ve bi şeweywk namerdane hat girtin û ew teslîmî dewlta Osmanîyan kirin. Osmanîyan di 14-e çiraya paşîn sala 1914-an de piştî pekanîna dadgehek formaliê, Şêx Ebdulsalamê Barzanî li bajare Musilê darda kirin.

Di etmosfêrek wiha tijî kîna li hemberî dewletên dagirker û zordarîya destgeh û berpirsaryên hokumeta Osmanî de, Mistefa Barzanî ji mîna İsmail Axayê Şikak, Şêx Mehmudê Berzençî û gelek serokên din yên kurd çavên xwe bi jîyaneke tijî eş û elem vedike û di nava malbatak olî de mezin dibe. Ev rewşa jîyanê pêşeroja jîyan û helwesta sîyasîya wî lidêrê kurd ji dide destnîşan kirin û ew bîr û ramanên Kurdayetiyê bêtir di hest û mêjîyê xwe de dide perwerdekirin. Piştî ku Osmanîyan bi bêbextî Şêx Ebdulasalam Barzanî şehîd kirin, Şêx Ehmedê birayê wî bu rêber û serkarê herema Barzan û eşîretên Barzanî. Wê demê temenê Mistefa Barzanî 18 salî bu. Berîya wê li gor çavkanîyên dîrokî di navbera salên 1917-a, 18 û 19-an de, Şêx Ehmedê Barzanî birayê xwe yê xurt Mistefa Barzanîyê 16 salî bi Şêx Ebdulrehmanê Şirnexî rê jib o lidarxistina kar û barê şoreşek berfireh li bakurê Kurdistanê dişîne bajarê Muşê û ew li wir hev dîtîneke bi Şêx Ebdulqadirê Nehrî û Şex Seîde Pîran re pêk tîne. Herwiha Şêx Ehmed bi şeweyek nihînî ji sala 1920-an û pêde bi Şêx Mehmudê Berzençî û Simkoyê Şikak re ku sergermî xebeta li dijî her du dewletên İraq

bi bindestî û tepeserîya gelê kurd hesîya. Wî dixwest bi hevkarîya birayê xwe Şêx Ehmed, xelekên zincîra hereketa kurdî bi rêk û peki bidomîne.

Herwiha Mistefa Barzanî ji temene 15 salîya xwe û pêde bo kar û barê parastina hoza Barzan li dijî desthilatdarîya dewleta navendîya İraqê û hozên çîran, roj bi roj wekw şervanekî zîrek erk û wezîfeyên zêdetir li ser milên xwe hîss dikirin.

Eşîretên kurd bi giştî û eşîretên Barzan bi taybetî di tevaya dirêjahîya dîroka xebata sîyasîya xwe de bi wefadarîyek mezin û di tengavîyên herî giran de rêbatên xwe bi tenê nehîştine û bi dilsozî û fedakarî ew parastnîne. Ev rasti di bîranînen wan serleşkerên artêşa dewletên dagirker de ku bi hêzên Barzanîyan re ketine nava şerên

giran ji, tê dîtîn. Serleşker Teferuşyan, Hesên Erfê û Rêzîm Axa di pirtukên xwe de vê rastîyê diselmînin.

(dûmahî rûpêla 7)

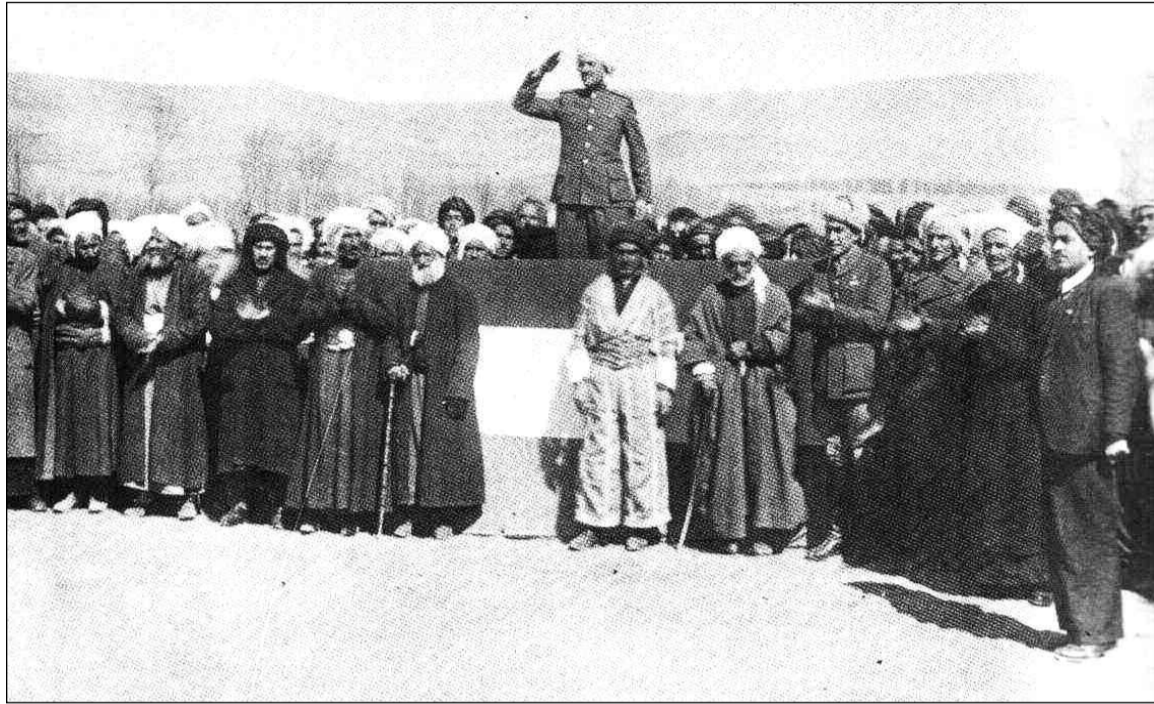
Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 6)

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xortekî 19 salî bu weke fermanarekî şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmudê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halîkarî ji qolla Piyaw û koma din jî ji navçeya Balek de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşîretên hevkarên İngilîzan re rast hatin jî, lê bi fidakariyê mezî û şehîtbuna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmede Berzençî jî bi dilî ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da îspatkirin ku pêvîsta her kes bi şevyek netewî nêzî pirsgireka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sînorên destçerîkî bi fermî nasnekirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek jî bo selmandine ve

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs

li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an jî Dola Vajîya yê ku di rojên 3 û 4-ê 02). Şûbatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hemberî artêşa dewleta Îraqe qewimî.

rêbarîtiya şoreşa Kurdan dihat hesabandin, bi giranî hat bombabankirin û her çend

tanê dijîn. Kesên ku li ser erdnîgarîyê bedew û rengin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî

partiya Hîwa, Mistefa Barzanî piştî 10 salan derbiderî û jiyana hêsiyê ya di destê karbi destên dewleta Îraqê de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhilatê Kurdistanê kirin. Di wan mercên nazîk û hessas de vegera Mistefa Barzanî ya ber bi Kurdistanê tirs û xofek mezî xiste dilê karbidestên herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînanan jî bo kuştin an jî anina serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmêra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringîya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Berzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadiyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî piştî jiyana rewşa wan salên ku li durî Kurdistanê û di bin çavdêriya berpîrsiyarên dewleta Îraqe de derbas kiribû, vê carê bi hurbunî xebitî ku hêzek leşkerî ya rêkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nihînî ji rojhilatê Kurdistanê vegeri cihwarê bav û kalên xwe Barzanî û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzanî ya duyemîn ji heya bihara sala 1945-an berdawam bu. Di vî serhildanê da jî Kurdan li hemberî hêzên dewleta Îraqe gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzanî ya duyemîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heya 10-ê Novambra sala 1943-an diwartirin şerên bixwîn

rastîya dîrokî bu ku di navbera Kurdan de hevgirtinek bihêz pêkhatîbu. Lê mixabin merc û rewşa siyasîya cihanê, dîroka Kurdan ber bi rêyek din ya berovajî berjewendiyên Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şoreşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li dijî artêşa Îraqe destbêkir. Di vî şerê ku piştê di domandina qedera siyasîya Kurden başurê Kurdistanê de rolekî girîng list, hêzên artêşa Îraqe bi giranî li hemberî şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlwa Îraqe ket. Li hemberî şehîdbuna 5 pêşmergeyên Kurd û birindarbuna hejmerek kêma ya şervanên kurd, artêşa dewleta Îraqe 126 kuştî û bi sedan birindar li pey xwe hiştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxê serhildana sala 1931 û 1932-an de êdi tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rêberê şareza li hemberî hêza dîjîmin bi temami hatibu eşkere kirin.

Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salî bi wan şarezîyên ku li ser taktîkên şerê partizanî hebun, karî bi hevkarîya şervanên xwe 235 esker û fermanarên artêşa dewleta Îraqe bikujin û bi sedan kes jî hêzên dewletê jî di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêriş û berwanîyan ku li gor zanist û taktîkên şerê benumune bun, stêrka şansê Mistefa Barzanî wek rêber û serleşkerê kû jê hatî roj bi roj geştir bu û wî karî di nava Kurden hemu Kurdistana mezî da hêzek menewî ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cihanî de jî dengê bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyên dîrokî li ser hereketên Barzanî pewîştîyê girîng bi lêkolînên akadêmîk û zanistî heye.

Bihara sala 1932-an artêşa Îraqe bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrişek giran bir ser herêma Barzanî. Gundê Barzanî ku wek navendeke

Barzanîyan bi mîranî berxwedan kirin û di destpêkê de hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pîrcek û cebîlxanê û firokên şer yê İngilîzan, li berxwebidin. Piştî we buyerê Şêx Ehmed û malbatên Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin.

Lê bihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rêberê siyasî û olîyê hereketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqe kirin. Ji vî tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpêlê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tijî eş û buyer di nava Kurden başurê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bêbextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber bi cîyayên Kurdistanê çû û xwe teslimî dewlwa Îraqe nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gihand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexweş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanûnên malbatî, bi kêfxweşî jîyanê girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyanê hêsiyê û dilketîda Barzanîyan de, dewleta Îraqe bi rênmûniya axayên xwe yê Britanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatên Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û piştê jib bo Nasiryê, Kifirî û Pirde (Alton Koprî) û di dawiyê de ji bo Silêmaniyê sirgûn kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo gotubêjên dîplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwîndin, lê berpîrsiyarên dewleta Îraqe li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlaqe mirovanatiyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wî ji holê rake, lê Mistefa Barzanî piştî du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

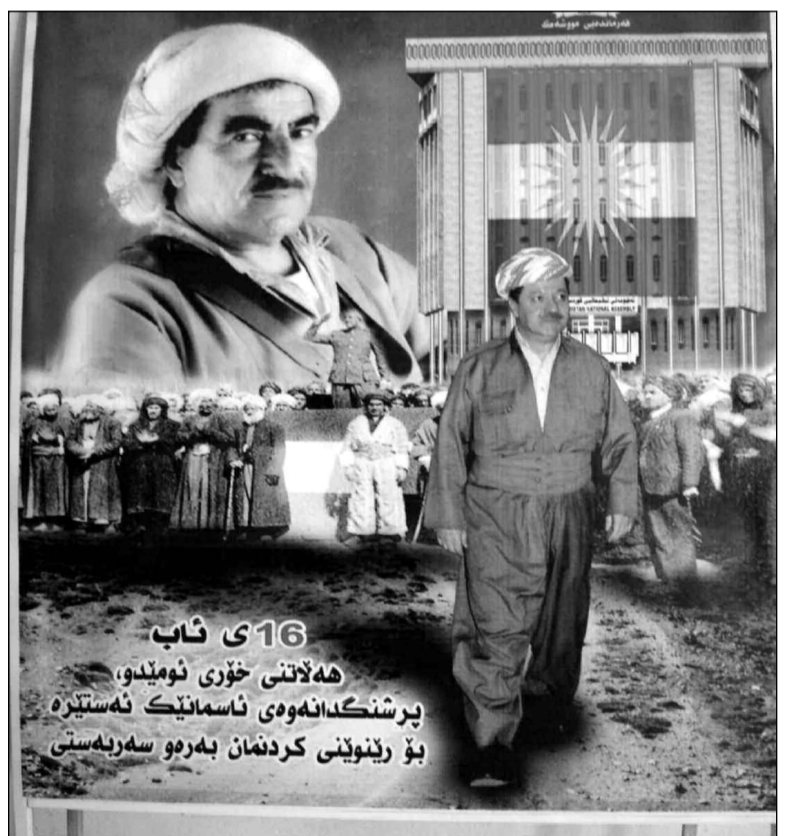
axa bav û kalên xwe Kurdis-

jîyanê durî coxrafiya Kurdistanê jî bibin. Bi wateyê din jîyanê durî çîya û newelên Kurdistanê jî bo Kurdan pîr nexweş e û malbatên wan yê ji Kurdistanê hatin durxistin, li benda derfetek bicuk bun vegerin welatên xwe Kurdistanê.

Şerê cihanê yê duyemîn Pîrsigireka Kurd u Doza Mistefa Barzanî:

Şerê cîhane yê duyemîn derfetek girîng ji liv û xebata siyasîya kurden başur û rojhilatê Kurdistanê re afirand ku di warê ramyarê (polîtîk) de ji bo netewa xwe karekî bikin.

Sala 1943-an partiya Hîwa bi serokatîya nemir Refîq Hilmî xebatek nihînî û bi dîsplîn di bajarên Îraq û Kurdistanê de didan meşandin. Berpîrsiyarên

partiya Hîwa ji bo berfîhekirina kar û xebata xwe ya siyasî û leşkerî ku bikaribun ji hêza serleşkerê şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mîfayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de orqanîzasyona nihîniya endam û sempatên

di navbera hêzên Kurd û hêzên dewleta Îraqe de qewimîn ku di tevaya şerên çêbûyî de rejîma Îraqe rastî xisarek mezîna maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeran wan canê xwe ji dest dan.

(dûmahî rûpêla 8)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 7)

Di dîroka azdîxwaziya gelê kurd ya li Başûrê Kurdistanê şerên şoreşa Barzan ya duyemîn an ku şerên Şaneder, Xêrizok, Gurêtû, Mezinê û şere Meydana Morîkê cîhekî girîng digirin ber xwe. Êdî ji wê şoreşa duyemîn û pêda mora netewayîti bunê bêtir zêdetir ruyê xwe di hereka Barzanîyan de daxuyakirin û partîya Hîwa û hemu efsêr û serleşkerên Kurd ku di nava artêşa Îraqe de mijulî xizmete bun bi rihek niştimanperwerî piştgirîya vê serhildan û bizava netewî kirin. Xisara mali û canî ya ku dewleta Îraqe li hemberî şervanên Kurd tuş bibu ew neçarkirin ku di 29-ê Novembara sala 1943-an de dawa gotubêjê ji seroke hereketê Mistefa Barzanî bikin.

Di 15-ê çiriya paş sala 1945 (15.01.1945) - an de encumena Azadîyê hat pekanîn. Desthilatdarîya Îraqe li derfeteke digeriyan ku hêzên xwe xurd û berfireh bikin û bi derbeyeke yekcarî şoreşa Barzanî tekbişkîne, lê Kurdan ji bawerîya xwe bi desthilatdarîya Ereban

nedihanîn. Bi vî awayî zemineya serekî din di navbera herdu alîyan de hat duristkirin. Gotubêja di navbera herdu alîyan de negêhîst tu encamekê û bi sere 25-ê Augusta 1945-an (25.08.1945) hevdiîtinên du alî bi dawî hatin.

Kurdan careke din di 5-ê çiriya peş sala 1945-an de (05.09.1945) di şere bi nave Meydanê Morîkê de hemasêyek dîrokî afirandin. Di vî şerê giran de artêşa Îraqe bi ji destdayîna 480 kuştî û 80 dîlan ji esker û fermandarên xwe carek din bi vî heqîqetê hasiyan ku nikare bi tenê li hemberî şervanên kurd li berxwe bide. Ji ber ku di şerê navbirî de kurdan tenê 5 kûştî û 7 birîndar hebûn û nav û bangê berxwedana kurdan li her çar perçen Kurdistanê gerîya. Êdî kurden hemu Kurdistanê mezin, Başûrê Kurdistanê ji xwe re kirin Keibeya gêhîştina xwezî, hesret û cîbicîkirine daxwazên xwe yê netewî. Di wan salan de Mistefa Barzanî herçend hê di jîyane de bu ji Kurden hemu dinyayê re bibu lîdêrekî efsaneyî.

Dema ku şoreşa Kurdan

pêşket, dewleta Brîtanya dîsan bi piştgirîkirina ji dewleta Îraqe, careke din qedera siyasîya Kurden Başûrê Kurdistanê guherand. Lê îdî navê Mistefa Barzanî mîna xebatkar û serokekî qehreman li her dera Kurdistanê bi camêrî belav bubu.

Barzanî û Komara Demokratîka Kurdistan (Mihabad 1946):

Piştî şerê bi navê Meydanê Morîkê dewleta Îraqe bi hevkarîya hêza esmanîya Brîtanya ku jib o berjewendiyên xwe yê aborî hemu yasa û qanûnên mirovanetîye binpê dikirin, karê Barzanîyan tuşî sikestê bikin û newekheviya hêzen her du alîyan, Şêx Ehmed û Mistefa Barzanî neçarkirin ku bi biryarek nu di 11-ê Oktobra sala 1945-an (11.10.1945) de ji rîya Keleşin ya nezîkî bajarê Sînoyê bi armanca hevkarîya komara Demokratîka Kurdistan bi hejmarek mezin xwe bigihînin Rojhêlata Kurdistanê û malbatên Barzanîyan li heremên Mirgewer, Tirgewer, Sîno, Negedî û Mihabad hatin bi cîh

war kirin.

Di çaxê desthilatdarîya Komara Demokratîka Kurdistanê de hêzên Barzanî di parastina dewleta Kurdî de bi hemu rengan hevkarî dikirin û di çaxê komarê de bi du şerên Qarava li herêma Seqîz û şerê Milqerenî xisarek mezin li hêzên Îranê dan. Di şerê Qarawa da heştê (80) serbaz û efsêrên artêşa şahensahiya Îrane hatin kuştin û 120 kes jî bi dîl hatin girtin. Di vî şerî de ji ber ku hêza Kurdan heta yek kuştî jî nedabun, tirs û weşetek mezin ket nava artêşa Îranê.

Li ser rolê Barzanîyan di çaxê Komara Demokratîka Kurdistanê de gelek pirtuk û gotar hatine nîvîsandin, lê ji wan dokumênt û nivîsên ku ji çaxê komarê mane, xuya dibe ku hêza Barzanîyan rolekî mezin di parastina dewleta Kurdan de listîye. Li ser vî esasî jî sê mehan piştî ragehandin û ilankirina Komara Kurdistan, Mistefa Barzanî bu Gêneral Barzanî û mîna serleşker û berpirsiyarekî hêza artêşê û sê tîpan bi serokatîya her sê efsêrên başûrê Kurdistanê Bekir Ebdulkerîm,

Mistefa Xoşnav, Mîrhac û Reis Îzzet di bin berpirsiyariya wî de bun. **Damezirandina Partî Demokratî Kurdistanî Îraq, Tekçuna Komara Kurdistan û Meşa dîrokî ber bi Sovyêtistanê:**

Salakê piştî damezrandina Partî Demokratî Kurdistan (piştî Partî Demokratî Kurdistan Îran) piştî şewra ku bi Pêşewaya Şehîd Qazî Mihemmed û karbidestên komara demokratîka Kurdistanê re hatkirin, di 16-ê Augusta sala 1946-an (16.08.1946) de Partî Demokratî Kurdistanî Îraq ji di bin serokatîya Gêneral Mistefa Barzanî de ji bo bizava Kurden Başûrê Kurdistanê hat damezrandin. Piştî ku di dawîya sala 1947-an de komara Demokratîka Kurdistan têkçû, Mistefa Barzanî bi hişyarbunêk zêde xebitî ku li hemberî dewlta Îrane berxwedanê bike û bê zerer û zîyan ber bi sinorên Kurdistanê Başûr û Bakur hereket bike.

Di 31-ê Adara sala 1947-an de dema ku Mistefa Barzanî û şervanên wî pêhesiyank û Pêşewa Qazî Mihemmed hat îdamkirin, xemgîni û bêdengîyek mezin ket nava wan.

Di 15-ê nîsana sala 1945-an de hemu malbatên Barzanîyan bi serokatîya Şêx Ehmedê Barzanî vegehrin. Başûrê Kurdistanê û xwe teslîmî berpirsiyarên dewleta Îraqe kirin. Mistefa Barzanî jî meşa xwe ya dîrokî di 6-ê gulana sala 1947-an de ber bi Yekîtiya Sovyêtê, da destpê kirin. Lê meşa wan ya xwe va ji Mihabadê derketin û di yekemîn hefteya meha Adara sala 1947-an de serê Nalôsê di nawbera her du alîyan de anku hêzên Kurd û Îraniyande qewmî. Ji wê û pêda heya dawîya Adara sala 1947-an şerên Gucar (gundekî herêma Mirgever), enîya Sîno û Negedê, şerê Qarnê li herema Xanê û şerên Ewrîsî û Helec li herema Mirgever ku di tevaya şeran de hêzên Îranî bi berxwedaneken mezina hêzên Barzanî re ru bi ru mabun, di navbera her du alîyan de qewmin.

Di 3-ê Nîsana sala 1947-an de (03. 04.1947) di navbera hêzên Barzanî û artêşa Îranê û çaşên ku hevkarîya dewleta Îranê dikirin, şerê Nêrgî an ji Berêzer (li Mirgewer) çêbu ku Mistefa Barzanî bi xwe ji di vî şerî de bi sivikî birîndar bu. Ji ber şertên nebaşên hewayê (etmosfer), destpêka biharê serok Barzanî û şervanên wî di 19-ê nîsana 1947-an de neçar man ku vegehrin nava axa başûrê Kurdistanê. Lê zexta dewleta Îraqê û hêsbûna Şêx Ehmedê Barzanî û malbatên Barzanîyan, Melle Mistefa neçar kirin ku bi hêzek taybetî ku ji 502 pêşmergeyên herî mîrxas pêkhatibu di 25-e Nîsan sala 1947-an (25. 04. 1947an) xwe bigêhîne gundê

Bayê li bakure Kurdistanê.

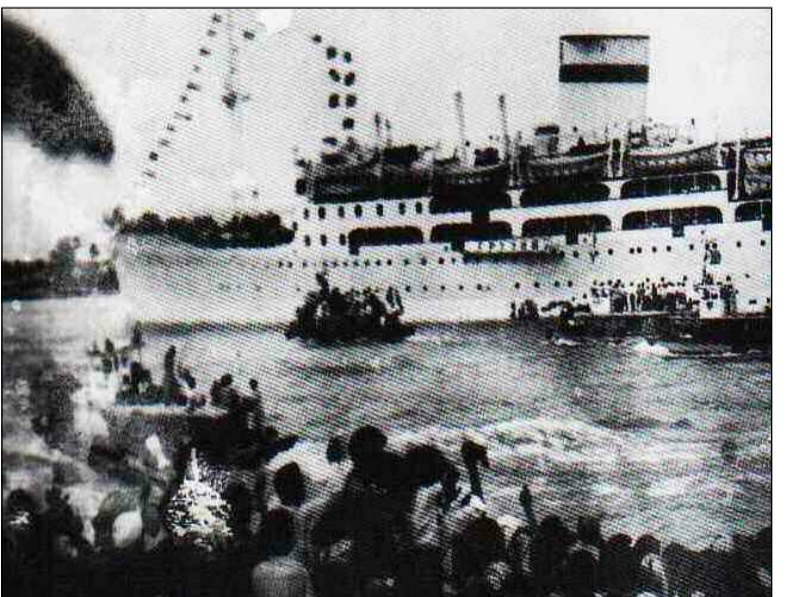
Lê artêşa dewleta Tirkîyê jî li hemberî hatina wan kete nava tevgerê û ew neçar man 2 roj

bi hemu top û tank û balefirên xwe demek dirêj bu ku amadekarîyên xwe kiribun, di her sê rojan de bi giranî şikestê

piştra anku di 27-ê nîsana sala 1947-an de xwe bigêhînin gundê Cermê (an ji Cermî) û Bedkarê li rojhilatê Kurdistanê ku dikevin jêriya çiyayê Şehîdan. Li wê derê li şerê çiyayê Xehîdan Mistefa Barzanî bi dengeki xemgîn û bihêz wiha got:

Gelî pêşmergeyan!! Binê-hirin, ji şerê vî çiyayî em golla Wanê û Urmîyê her duyan jî dibînin, her du jî cîhwarê herî kevnare jîyana bav û kalên mene, lê li ser vî axa xwe em mehkumî, mirin û revê ne û dagirkerên Kurdistanê nahêlin em li ser axa xwe di rihetîyê de bijîn. Guneha me tenê Kurd dayetî ye, hişyar bin û eme biser bikevin, cimkî em ji xwe re dixebitin...! (Mistefa Cihangîr Şatî yek ji wan 502 kesan bu ku bi serok Barzanî va çubu Sovyêtistanê).

Hereketa Barzanî û şervanên wî ber bi sinore Îran û Yekîtiya Sovyêtê didome û ew ber bi heremê Maku dimeşin. Di 9-ê heya 11-ê Gulana sala 1947-an de şerên mezin û berfireh di deşta Makuyê û çiyayên derdora wê de sê roj û sê şevan bi giranî di navbera her du alîyan de berdewam bun û di vî şerê dijwar de herçend artêşa Îranê

Di 19-ê çilayê paş sala 1948-an (18.01. 1948) dê di konfiransa giştîya ku ji aliyê Yekîtiya Sovyêtê ve ji bo karê Kurd dayetî yê penaberên başûr û rojhilatê Kurdistanê hatibu lidarxistin, Mistefa Barzanî wek berpirsiyarekî giştîyê ve xebata hevpara Kurden her du parrên Kurdistanê, hat hilbijartin.

(dûmahî rûpêla 9)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

(despêk rûpêla 8)

Baqîrov (Serokkomarê wê demê yê komara Azerbaycanê) ji despêka hatina hêzên Barzanîyan bi helwestek şovênistî dan û standin bi wan re dikirin. Xuyabu ku ew ji di bin tesîra desthilatdarên komara Tirkîyê de mabu ku hebuna netewa kurd înkâr dikan û Kurdistanê bakur di wan salan de di bin sîya esmanekî reş û bi goman de mabu. Bona hebuna Kurdên komara Azerbaycanê jî ku bi hejmara xwe jî kurdên komara Ermenîstanê zêdetir jî bun, ji aliyê desthilatdarên komara Azebaycanê ve dihat înkâr kirin.

Li ser helwesta nişparêzîya Baqîrov di 29-ê Tebaxê 1948-an de Barzanî û hevalên wî jî bajarê Baku ber bi Taşkend (paytextê komara Uzbekîstanê) hatin veguhastin û li nêzî wî bajarî hatin bi cîh war kirin.

Di 13-e Adara 1949-an de bi pîlan û komployên Baqîrov û bi destura berpîrsyarên para parastina Yekîtîya Sovyetîstanê M. Barzanî ji hevalên wî cuda kirin û li herêma derya Ûral bi awayekî desteser(dest bi ser) û di bin çavderîya tund û tûj de, demeke dirêj jîyana xwe derbas kir. Lê karbidestên Sovyetîstanê di 9-ê îlona sala 1951-an de careke din Mistefa Barzanî

Di çaxê desthilatdarîya Xuruşhov de rewşa sîyasî û jîyana Barzanî û hevalên wî hinekî baştir bibu.

Desthilatdarîya Ebdulkerîm Qasim, vegera serok Barzanî bo Îraqê û Beesî:

Piştî ku di 15-ê tîrmehê sala 1958-an de komek ji efserên Îraqî bi serokatîya Ebdulkerîm Qasim desthilatdarîya xanedana paşayên Haşimî û Nurfî Seîd bi zerbeyek eskerî jî holê rakirin, di 6-e çiriya pêş sala 1958-an de Mistefa Barzanî piştî 11 sal û nîvan derbiderî û jîyana durî Kurdistanê, li ser vexwesdina Ebdulkerîm Qasim vegehrî Îraqê û li Bexdayê bi cî û war bun. Pêşwazîya ku di çaxê vegera serok Barzanî de ji aliyê kurd û ereban ve jî hat kirin, pir germ û buyerek dîrokî bu. Mistefa Barzanî pir xebitî ku xwe bi şert û mercên rewşa sîyasîya Ebdulkerîm Qasim re biguncîne û heta hinek gotinên wî hebun ku gele kurd hez nedikir û bi başî nedidîtin ku serokekî mîna Barzanî ji Qasim re bêje:

“Ez xwe bi serbazekî we dizanim “

Lê Barzanî bi van gotinan dixwest xurtura efserekî xwedî desthilat, têr bike û gelê Kurd û ereb di nava aştiyê de bi hev re bijîn. Di despêkê de Ebdulkerîm

şoreşek din ya li dijî dewleta Îraqê bu.

Di hemu hevpeyvînên ku gêneral M. Barzanî bi rojnamevanên biyanî re pêk anîne, ew hertim li ser biratiya gelan û jîyanek tijî aşti bêsaz kirin.

Barzanî di hevpeyvîneke xwe de dibêje:

“Em aştiyê dixwazin û bila şer bi dawî be ku kurd û ereb bi awayekî birayane û di nava aştiyê de bi hev re bijîn...! (Ji hevpeyvîneke tîlêvîzyonî ku rojnamevanekî Înglîzî pere çekirîye).

Di 11-ê îlona sala 1961-an de Mistefa Barzanîyê nemir şoreşa xwe ya ku 14 salan berdewam bu li dijî rêjîma Ebdulkerîm Qasim û Beesîyên ku piştî wî hatin, dadestpêkirin. Mezin bûna Mistefa Barzanî di vî rastiyê de yê ku wî karî bi xebat û çalakiyên xwe jî serokatîya hoz û eşiretekê, sal bi sal ber bi pêsve bimeşe û di nava dîroka xebata bi şan û şerefa netewa Kurd de weke serokê neteweke bê hezkirin. Di wan salan de Mistefa Barzanî wek nûnerê pîrgireka millîya Kurd li hemu cîhanê dihat nasandin. Ji bona wê jî başurê Kurdistanê bibû qada hevdiîtina rojnamevan û sîyasetvanên biyanî bi serokê Kurd Mistefa Barzanî re.

Di 8-ê Sibata sala 1963-an(08. 02. 1963) de rêjîma Ebdulkerîm Qasim bi aliyê Beesîyan ve hatibu lidarxistin, tekçu û Ebdulkerîm Qasim hat kuştin. Barzanî ji bo ku di wê dema dijwar de azadîxwazên kurd û ereb bi destê Beesîyan neyên kuştin, derîye Kurdistan û heremên azadkirî ku di bin desthilatdariya partîya wî de bun, ji wan re vekirî hîşt û bi vî awayî gelek kesan xwe jî destê Beesîyan rizgarkir. Di wan rojên hessas de ku Bexda bibu qada tohildana Beesî û alîgirên rêjîma Ebdulkerîm Qasim, ev sîyaset, durdiîtina û mîrxasîya Mistefa Barzanî carek din hizir û ramanên mirovhezîya wî jî herkesî re dan îspatkirin.

Piştî ku ji salên 1963-an heya Sibata sala 1968-an desthilatdarîya Îraqê di navbera Ebdulsalam Arîf û Beisîyên de dest bi dest dibu, wan piştî ku hemu dijberên xwe serkutkirin, vî carê berê xwe dan Kurdistanê û heya Adara sala 1970-an şerrên dijwar di navbera herdu alîyan de qewmîn. Piştî xebata salên giran di 11-ê Adara sala 1970-ê de li pey gotubêjên dur û dirêj di çarçoveya desthilatdarîya Îraqê de otonomî jî Kurdên Kurdistanê re hat dîyarkirin. Xuyabu ku Beesî di vî biryar û lihevhatinê semîmî

nebun û li benda derfeteke bun ku kar û barê xwe yê desthilatdarîyê rêk û pêk bikin û piştre dîsan bi Kurdan re bikevin nava şer û hereketa Kurdistanê bi yek carî bifetisîn.

Ev sirra wan bi kiryareke hovane zu ji Kurdan re eşkera bu. Yanî dema ku di 29-ê Îlona sala 1971 an(29. 09. 1971) de îstixbarata Îraqê bi şandina çend kesên di kincên meletiyê de xwest ku rêberê şoreşê Mistefa Barzanî bikuje û ew di vî karê xwe de bi ser neketin, careke din şerên dijwar di navbera herdu alîyan de dest pêkirin. Vî carê dewleta Îraqê xebitî ku bi hevkarîya hêzek sêyemîn şoreşa Kurdan tuşî şikeste bike. Şer di Adara 1974-an de bi germî li hemu heremên başurê Kurdistanê dest pêkiribu. Di Adara sala 1974-an de dewleta Beesîyên Îraqê qanuna xwe ya otonomiyê îlam kirin. Lê Mistefa Barzanî ji ber mesela Kerkuk, Xaneqîn û Musilê qanuna otonomîya ku dewletê îlam kiribu, nepejirand û ew otonomîya Beesîyan otonomiyek leyîskî bi nav kir. Ji bona wê jî di Çiriya pêş sala 1974-an de bi qasî 17 mehan conta Beesîyan bi hemu şeweyên hovane, hêrişî ser gund û bajarên Kurdistanê kirin. Bi vî rengî Beesîyan mirin, reşerojî û derbiderî li hemu Kurdistanê direşandin. Wê demê jî cîhan li hemberî van kiryarên Beesîyan kerr û bêdeng bu û xaça sora(Heyva Sor) cîhanî jî bi çî şeweyan hevkarîya kurdan nekirin, ji ber ku ew ji di bin tesîra dewleta Îraqê da mabun û ev jî berêvajî zagonên vî rêxistina cîhanî bu. Di nasandina pîrgireka Kurd de şoreş û xebata Barzanî rolekî bercav list.

Peymana Elcezayer, rewşa doza şoreşa Eylulê û Wefata Serok Barzanî:

Di 6-ê adara sala 1975-an de Îraq û Îran bi navbeynkarîya serokkomarê Elcezayîrê (Hewari Bu mîdyên) û girêdana peymana Elcezayîr lihev hatin. Mihemed Rîza Sahê Pehlewî ku

ji aliyê Rojava û Amêrika ve wek jandarme Rojhilata Navîn dihat hesabandin, mezintirin xiyaneta dîrokî li Kurdan kir. Piştî wê bi sedhezaran Kurd jî başurê Kurdistan mişextî Rojhi-

latê Kurdistanê bun ku li seranserê Îranê wek penaber ji Kurdistanê hatin durxistin. Durutiya şahê Îranê ku xwe warsê tac û textê padîşahiya hemu Arîyan dihesî band, jî dîrokê re eşkera bu. Wî bi vî peymana bi Beesîyan re bi cîhana sîyasetê da selmandin ku bizava nemir Barzanî bandorekê mezin li ser Kurdên Rojhilatê Kurdistanê jî hiştîye û ev bizav jî bo desthilatdarîya wî ya paşerojê li Îranê jî metirsyek mezin bu.

Mistefa Barzanî piştî ku li bajarê Kereçe hat bi cîh kirin, di hemên salê de çu Amêrika û di 1-ê Adara sala 1979-an dema ku gelê kurd piştî tekçuyîna rêjîma sîtemkara 2500 salîya Şahensahî li Îranê li bendê bun ku Mistefa Barzanî vegere Kurdistanê û şoreşek nu li dijî dewleta Îraqê bide dest pêkirin, bi nexweşîya kansêrê li nexweşxaneyeye Amêrikayê wefat kir.

Di roja 5-ê Adara sala 1979-an de termê Mistefa Barzanî bi merasîmeke li bajarê Sino ku bi sedhezaran kes tede beşdar bubun, hat veşartin.

Lê piştî mirinê jî termê Mistefa Barzanî dîsan bu armanca komployên dewletên dagirker ku dixwestin Kurdan bi destê Kurdan bidin kuştin. Mihacîret û derbiderî li ser axa Kurdistanê heta di çaxê mirinê de ji dev jî Mistefa Barzanî bernedida.

Di 6-ê çiriya pêş sala 1993-an termê serokê Kurd Mistefa Barzanî û kurê wî nemir Îdrîs Barzanî jî gundê Helecê yê di herema Mîrgewer de vegeandin cîh warê bav û kalên wî herema Barzan. Mistefa Barzanî di dîroka sîyasîya gelê Kurd de buye nîrxekî gelemperî û wek lîdêr û serokekî doza bi şan û şerefa Kurdistanê hê jî di dilê gelê xwe da dijî.

**Amadekar:
Tahir Silêman**

vegerandin Taşkendê.

Di 5-ê Adara sala 1953-an de Josêf Stalîn mir û Xuruşhov wek sekreterê giştî û serkarê Yekîtîya Sovyetîstanê jî aliyê Partîya Komunîst ve hat hilbijartin. Li gor telîmata Xuruşhov, Barzanî li paytexta Sovyetîstanê (Moskovayê) hat bi cîhwar kirin û çend caran ji wan bi hev re hevdiîtin pekanîn.

erîm Qasim wusa da dîyarkirin ku Îraq welatê kurd û erebaye û gel li benda rojên xweş bu ku du netewe bikaribin di aşti û wekhevîyê de bi hev re bijîn. Lê aliyê Kurd û Ebdulkerîm Qasim li ser pîrgireka Kurd li hev nehatin û di Adara 1961-an de Melle Mistefa Barzanî bi yek-carî jî Bexdayê vegehrî Barzan û mijulî kar û bar despêka

Serok Barzanî: Raperîn 1991ê yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê ye

Serok Mesûd Barzanî bi boneya salvegera 31emîn a Raperîna 1991ê, peyamek belav kir û ragihand, Rap-

bilind ên şehîdan û Pêşmergeyên qehreman û yek û bi yekê welatîyên xweşdivî yên Kurdistanê dikim.

erîn yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê ye û ji bo gelê Kurd derfet bû, ji bo ku cîhan li êş û azarên gelê Kurdistanê agahdar bibe.

Peyama Serok Barzanî ya ji bo salvegera Raperînê:

“Bi navê xwedayê mezin û dilovan Bi helkefta sîh û yekemîn salvegera Raperîna mezina gelê Kurdistanê, pîrozbahiyê li malbatên ser-

Raperîn yek ji serwerî û destkeftên giranbiha yên gelê Kurdistanê, serhildana xelkê ya li dijî dam û dezgehên sîtemkar û dagîrkeran peyameke gelek rûn û zelal bû ku ji bilî hebûna zulm û sîtemê, xwesta azadîxwazî û rûbirûbûna sîtemkariyê herdem li kûrahiya dilê mirovê Kurd da hebû û dimîne. Şanaziyeke din a raperînê, yekrêziya gel û Pêşmerge û aliyên siyasî û plan û dûrbîniya serkir-

dayetiya siyasî ya Kurd bû. Ev yekrêzî bûye faktereke bihêz ku li serdemeke aloz û tarî da serkeftin û azadî bê mîsoger kirin.

Raperîn ji bo gelê Kurd derfet bû, ji bo ku cîhan li êş û azarên gelê Kurdistanê agahdar bibe û ji bo parastina gelê Kurdistanê hengavên kirdarî bavêje. Her wiha derfeteke bêwêne bû ji bo piştbestina bi şiyarên gelê Kurdistanê û wergirtina wan mafên ku salên dûr û dirêj hatibûn desteserkirin.

Raperîn hilgirê biha û waneyê mezin bû. Di raperînê de gelê Kurdistanê, mînaka biha û rewştibilindî û çanda xwe jî pêşani cîhanê û navçeyê da. Bi hezaran serbazên artêşa rejîmê ketin destê xelk û Pêşmerge, lê belê bi tenê yek kes jî nehat azardan û serpişk kirin ku biçin derveyê welat, yan li Kurdistanê bimînin, yan veqere nava hikûmetê.

Di bîranîna raperîna mezina bihara 1991 ê Kurdistanê de, tekeziyê li ser peyama aşî û azadîxwaziya gelê Kurdistanê dikin. Ev peyam divê ji bo heta hetayê bilind û zîndî bimîne.

Mesûd Barzanî

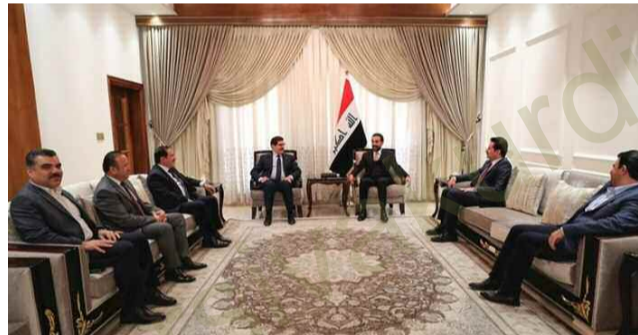
05.03.2022”

Heyeta PDK ê bi Muhammed Hebûsî re civiya

Heyetekî PDK ê bi serokê parlamentoya Iraqê bi Muhammed Helbûsî re civiya. Helbûsî pêşwaziya heyeta PDK ê ya di bin serpereştiya Fazil Mîranî de kir.

Hat ragihandin ku her dû teref di civînê de li ser pêşdeçûnên dawî yên siyasî û avakirina hukumeta nû ya Iraqê dan û sitendinan kirin.

PeyamaKurd

31yemîn Salvegera Raperîna Başûrê Kurdistanê Pîroz Be!

Li navçeya Ranya ya Başûrê Kurdistanê di roja 5ê adara 1991ê de gelê me li himberî Seddamê dîktator Raperîn (Serhildan) destpêkir. Ev raperîna li temama Başûrê Kurdistanê belav bû. Di encama vê raperînê de Hewlêr, Silêmanîye û Dihok hate rizgar kirin. Di 1992an

Kurdistanê bi giramî bibirtînin.

Qezaya Ranya ya Başûrê Kurdistanê de roja 5ê adara 1991ê de şarê ma vera Seddamê dîktatorî xoverodayîş da dest pêkerdiş. No xoverodayîş vilayê pêruna Başûrê Kurdistanê bi. Neftceyê xoverodayîşî de Hewlêr, Silêmanîye û Dihok amê azadkerdiş. 1992ê de zî bi weçînayîşê Parlamentoyî Herêma Federe ya Kurdistanî amey îlan kerdiş.

Xoverodayîş, 2005ê de Qanûnê Bîngehîni yê Iraqê de bi qebûl kerdna Dewleta Federe ya Kurdistanî dewam kerd. Xoverodayîş nêvindert.

Xoverodayîş 25ê îlona 2017ê de, referandûmê xoserîye de bi %93 'erê' semedê xoserîye dewam kerd.

Tu şikê ma ci ra çino ke, her çar perçeyanê Kurdistanî de zî şarê ma heta ke azadîya xo nêgîro xo dest do xoverodayîş dewam biko.

Ma serrgêra Xoverodayîşê Başûrê Kurdistanî ya 31ine Pîroz kenî. Şehîdanê xoverodayîşî û heme şehîdanê Kurdistanî bi hurmet yad kenîme.

5 Mart 1991 günü Güney Kürdistan'ın Ranya ilçesinde Kürdistan halkı Saddam Hüseyin Diktatörlüğüne karşı başkaldırıyı başlattı. Bu başkaldırı tüm Güney Kürdistan'a yayıldı. Bu başkaldırıların sonucunda Hewler, Süleymaniye, Duhok, Halepçe Irak Devleti'nin işgalinden kurtarıldı. 1992'de seçimler yapıldı ve Kürdistan Federe Bölgesi Parlamentosu ilan edildi.

Başkaldırı 2005'te Irak Anayasası'nda Kürdistan Bölgesine Federe Statü'nün resmi olarak kabul edilmesiyle devam etti.

Başkaldırı durmadı.

Başkaldırı, 25 Eylül 2017'de yapılan Bağımsızlık Referandumu'nda Kerkük, Şengal de dahil, Güney Kürdistan halkının %93'ünün bağımsızlığa 'Evet' demesiyle devam etti.

Kürdistan'ın tüm parçalarında özgürlük elde edilinceye kadar, halkımızın başlattığı başkaldırının devam edeceğinden hiç kuşumuz yoktur.

Başkaldırının 31. yıldönümünde Güney Kürdistan Raperini'ni (Başkaldırısını) kutluyor, raperin ve tüm Kürdistan şehitlerini saygıyla anıyoruz.

de jî bi hilbijartinê Parlamentoya Federe ya Herêma Kurdistanê hate îlan kirin.

Raperînê, di sala 2005an de di Qanûna Bîngehîn a Iraqê de bi qebûl kirina Dewleta Federe ya Kurdistanê berdewam kir.

Raperîn nerawestîya.

Raperînê di 25ê îlona 2017an de, di referandûma serxwebûnê de, bi %93yê 'erê' ya ji bo serxwebûnê berdewam kir.

Tu şika me lê nîne ku, li her çar perçeyên Kurdistanê jî gelê me heta ku azadîya xwe bidest bixê dê raperîn her berdewam be.

Em 31emîn salvegera Raperîna (Serhildana) Başûrê Kurdistanê pîroz dikin. Şehîdên raperînê û hemû şehîdên

Nêçîrvan Barzanî: Raperîna 1991ê bawerî û îradeya bihêz a gelê Kurdistanê bû

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi boneya salvegera 31emîn a Raperîna gelê Kurdistanê de peyamek belav kir.

Daxuyaniya Nêçîrvan Barzanî waha ye:

“Bîranîna 31 saliya serhildana bi rûmet li adara sala 1991ê bi germî li malbatên serbilind ên şehîdan û pêşmergeyên mîrxas û hemû Kurdistanîyan li navxwe û derveyê Kurdistanê pîroz dikim.

Serhildan derbirîna xwestek, bawerî û îradeya bihêz ya gelê Kurdistanê bû ji bona jiyana û paşerojeka baştir û azad, serferaz û redkirina sitem û zordariyê bû, Berhemê xebat û qurbanîdana pêşmerge, gel û cemawerê serhildayî û yekrêziya aliyên siyasî û pêkhatayên Kurdistanê bû.

Serhildan deriyê vekirî yê Kurdistanê bû ji bo qonaxeka nû ya xwebirêvebirinê û damezirandina sazîyên şerîî û fermî yên Herêma Kurdistanê ku piştî azadîya Iraqê di destûrê da hatine bi cî kirin, di navxwe û cîhana derve jî da bi fermî hatine nas kirin û danûstandin pê ra tê kirin.

Di vê bîranînê de, em careke din tekîd dikin ku parastina azadî û destkeftiyên serhildanê û mafên destûrî yên Herêma Kurdistanê, erk û berpirsiyariya hevbeş ya hemû Kurdistanîyan û wefadariye ji bo canê paqijê şehîdan û hemû qurbanîyên rêya azadiyê.

Bila ev bîranîn bibe palderek ji bo zêdetir bihêzkirina canê biratîyê, bihevrapûnê, yekrêziyê û kûrkirina pêkvejiyanê, hevduqebûlkirinê, lêbihurînê û karkirin ji bona wan armancên ku şehîdên serhildanê û hemû şehîdên Kurdistanê canê xwe li ser dana.

Tevî teqez kirina pêbendbûna me bi armancên serhildanê, em bi hêvî û umêd, bi bawerî û geşbînî ji bo paşerojeka baştir dinêrin û bi rêz û hurmet ve bîranînen şehîdên sehildan û hemû şehîdên Kurdistanê dikin.

Nêçîrvan Barzanî
Serokê Herêma Kurdistanê”
Hewlêr-KDP.info

Mihemedî Hacî Mehmûd dîsan bû sekreterê partiya Sosyalîst

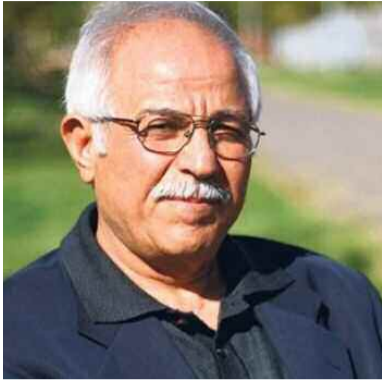
Mihemedî Hacî Mehmûd dîsan bû sekreterê partiya Sosyalîst û birayê wî jî cîgir e.

Îro roja şemiyê 5-3-2022'an li bajarê Hewlêrê Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê kongireya xwe ya 7mîn lidar xist.

Her weha di wê kongireya 7mîn de, careke din Mihemedî Hacî Mehmûd wek sekreterê giştî yê Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê hat hilbijartin û birayê wî Ebdulah Hacî Mehmûd jî wek cîgirê sekreterê giştî yê Partiya Sosyalîst a Demokrata Kurdistanê hate hilbijartin. Bi amadebûna 1000 endamî, li bajarê Hewlêrê Partiya Sosyalîst navê xwe jî guhert û ji Partiya Sosyalîst a Demokrat bû bi Partiya Cîvîkî ya Demokrata Kurdistanê û careke din Mihemedî Hacî Mehmûd bû bi serok û birayê wî jî Ebdulah bû bi cîgirê sekretêr. PUKmedia

Li Îraqê hûndirê sîstema federal vala dibe / Mehmud Al

İbrahim GUÇLU, sîyasetmedar

Li Kurdistanê her dem bûyerên gelek girîng û dîrokî pêk tên.

LI ÎRAQÊ BIRYARÊN LI DIJ SÎSTEMA FEDERAL...

Dewleta Federal, dewleta du neteweyan û an jî zêdetir neteweyan e. Dewleta Îraqê jî dewleteke federal e. Dewleta neteweya kurd û ereban û neteweyên din yê ne xwediyê welat in.

Dewleta Federal ya Îraqê, encama têkoşîneke dûrûdirêj a neteweyî û demokratîk ava bû.

Pêvajoya Dewleta Federal ya Îraqê di sala 1958an de dest pêkir. Wek tê zanîn Abdûlkerîm Kasim di sala 1958an de desthilatdarî girt destê xwe. Wê demê Serok Mele Mistefa Barzanî û hevalên wî li Yekîtiya Sovyetan penaber bûn. Desthilatdariya Îraqê ji bona ku Dewleta Îraqê ji nûve ava bibe, mecbûrî kurdan bû. Loma jî Serok Mele Mistefa Barzanî vexwendina Îraqê kir. Beriya ku Serok Barzanî hate vexwendin Îraqê, di derbarê wî de cizaya dardekirinê hebû.

Serok Mele Mistefa Barzanî piştî ku vegeriya Îraqê, makezagoneke nû hat pejirandin. Di makezagonê hat pejirandin ku Dewleta Îraqê ji du neteweyan (neteweya kurd û ereb) pêk tê û li Îraqê du ziman (zimanê kurdî û zimanê erebî) zimanê fermî ye. Wê demê derî ji federalbûna Îraqê vebû.

Hezar mixabin vê pêvajoyê erênî dirêj najot. Loma jî Îlona sala 1961an de Şoreşa Neteweyî ya Kurdan dest pê kir. Di sala 1970yî de destiladariya Îraqê û Baasê, mecbûr ku bi Serok Barzanî û PDKê re peyman a Otonomiyê erê û îmza bike. Bi avabûna Otonomiya, ji bona Dewleta Federal ya Îraqê gaveke diyar dar hat avêtin.

Lê jiyana Dewleta Îraqê ya otonom dom nekir. Di sala 1974an de encama êrîşa Diktatoriya Baasê, şer derket. Di sala 1975an de sîstema nû ya ne-merkezî xirab bû û Otonomiya Kurdistanê têk çû.

Lê li hemberî Dewleta Kolonyalîst ya Îraqê şer

ranewestiya. Ev şera piştî îsgala Kûweytê ji aliyê Dewleta Îraqê ve hat qonax- eke nû. Li Kurdistanê Herêmeke azad ava bû. Di sala 1992 de kurdan, Dewleta Îraqê wek dewleta federal diyar kirin û gorî pîvanên federalî li Kurdistanê jiyana siyasî, aborî hat meşandin.

Di sala 2005an de jî encama refêrandumê gel, Dewleta Federal ya Îraqê bi makezagoneke nû ava bû.

Xebat û têkoşîna neteweya kurd, di avakirina Dewleta Federai ya Îraqê de xwediyê rolekî gelek girîng û tayînkirî ye.

Hezar mixabin ji bona ku ereb û bi taybetî jî erebên nîjadperest, ji federalîzmê û ji demokrasîyê re ne amade bûn. Loma jî her dem xwestin ku sîstema federal ji holê rakin. Loma jî xwestin ku gav bi gav sîstema federal ji holê rakin. Ji bona vê jî, di nav pêvajoyê de 58 xalên makezagona federal binpê kirin.

Dema ku Serokê Kurdistanê, PDKê, Kurdistanîyan dîtin ku ev rewşa xeter e, wê demê ji bona referandûma serxwebûna Kurdistanê xebat kirin. Di Îlona 2017an de refêrandûma serxwebûna Kurdistanê li darxistin. Encama refêrandumê gelek baş û pîroz û dîrokî bû. Kurdistanîyan ji bona dewleta serbixwe û konfederal biryar dan.

Lê ev biryara dîrokî û demokratîk bû sedema êrîşa tîfaqeke gelek xurt. Di encamê de Kerkuk û gelek deverên din jî hatin îşgal kirin. Dewleta Êmerîka û Ewrûpayê ji biryara xwe re xwedî derneketin. Ji êrîşan re bes çavên xwe negirtin û piştî girî kirin.

Tîfaqa dijmina ji bona ku tevayî sîstema federal ji holê rabe li hemberî Hewlê êrîşkeke mezin û organîzekirî, dest pê kir. Dijminên Kurdan li Pirdê şik- est xwarin.

Lê dîsa jî, ji bona ku hûndirê sîstema federal bê vala kirin, hewildanan domand.

Di van demê dawî de du biryarê Dadgeha Federal ya Makezagonê wesîkeya vê helwestê bû.

Bi taybetî jî biryara di derbarê gaz û petrola Kurdistanê de, gelek xeter û raste rast li dijî sîstema federal û Dewleta Federa ya Kurdistanê ye û neteweya kr .

Hîç şik tune ye ku desthiladariya Kurdistanê ev biryara gelkek xeter dît û gorî wê biryar bide ku tevbigere.

Li hemberî ev biryara Dadgeha Federal ya Îraqê

dûşem 28.02.2022 bi serpereştiya birêz Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, her çar serokayetî, Serokayetiya Herêma Kurdistanê, Parlemena Kurdistanê, Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Encumena Dadweriya Herêma Kurdistanê, li Serokayetiya Herêma Kurdistanê civiyan.

Di civînê de biryara Dadgeha Federaliya Îraqê ya li rêkefta 15.02.2022 ya di derbarê yasaya neft û gaza Herêma Kurdistanê hate guftûgo kirin. Li vî derbarî de beşdarbûyên civînê tekez dikin ku biryara Dadgeha Bilinda Federalî nayê qebûlkirin û Herêma Kurdistanê bi cîh kirina mafên xwe yê destûrî berdewam dibê û bi tu awayek dest ji maf û desthilatên xwe yê destûrî hilnagrê û hemû rêyeke yasayî û destûrî li ber digre bo ku maf û desthilatên destûriyên Herêma Kurdistanê biparêze, ji ber van sedemên xwarê:

“1- Biryara Dadgeha Bilinda Federalî berevajîya naverok û tekst û giyan û bingeha rasteqîneyên sîstema federalîye û binpêkirineke zelal û eşkere ya maf û desthilatên destûriyên

Herêma Kurdistanê.

“2- Biryara dadgehê bi awayeke neraste rast hemwarkirineke nedestûriya destûre, ji ber ku bûye sedema jê standina desthilata destûriya herêman û beşîna bi desthilata federalî ku eve jî netebaye li gel desthilata Dadgeha Federalî û paşve vejerana ji sîstema federalîye.

“3- Dadgeh li biryara xwe de pişt bi yasayên salên 1976 û 1985ê Îraqê ve girêdaye ku yasaya navendîne û li gel bingehe destûra sala 2005 ê Îraqa nû de nako ke ku sîstema hukim li Îraqê ji navendî ve ji bo sîstemeke federalî guheriyê û bi rûnî desthilatên Herêmê û parêzgehan û desthilata federalî dabeş kiriye.

“4- Li gor Herêma Kurdistanê ev biryar ji bilî wê yekê binpêkirina destûr û sîstema federalîye, li heman demê de

wiha bawere meremeke taybetî li pişte û bê alî nîne, bi taybetî jî ku Îraq bi rewşeke gelek hestiyar û aloza siyasî da derbas dibe û aliyên siyasî mijûlî guftûgoyê ne ji bo hevdu têgihîştin û peydakirina çareseriyek ji bo derketina ji çeqbestî û binbestiya siyasî, ev biryar rewşê aloztir dike.

“5- Dûpat dikin ku peyman û girêbestên neftî yê Herêma Kurdistanê bi palpiştiya bi yasaya neft û gaza Herêma Kurdistanê û deqê maddeya (112)ê destûra Îraqê hatine encamdan, eve jî di demek daye desthilatên federalî piştî derbasbûna (17) salan nekarîne erkê xwe yê yasayî bi cîh bikin bi danîna yasayek ji bo neft gaz li Îraqê, ji bilî destpêxeriyên Herêma Kurdistanê li sala 2007 û peşîmanbûna Hikûmeta wê demê ya federal li wê reşnûsa hevbeşa yasaya neft û gaz ku rêkeftin li ser hatibû kirin.

“6- Bi girîng dizanîn Dadgeha Bilinda Federalî bi yasayeke nû û li gor hukmên maddeya (92) ya destûr pêkbê û erkên xwe li gor destûr bi cîh bike, her wiha ew hemû sazî û damezraweyên destûrî jî li gor destûrê yasa ji bo wan

binyatnerane li gel Hikûmeta Federalî, dostên Îraqê û civaka navdewletî jî piştîgriyê li çareserkirina kêşeyan li ser bingeha destûrê dikin.”

MEHMÛD AL JIYANA XWE JI DEST DA...

Mehmud Al, endamê DDKO ya Stenbolê û yek ji rêvebirên PDK-KUKê bû û heta dawîya jîyana xwe jî wek kesayetîyek welatperwer di civata Kurd de xwedî helwesta neteweyî bû.

Min ev di sala 1970yî de li Stenbolê nas kir. Ew di nav pêvajoyê de bû dostekî min ê gelek baş. Dema ew li Diyarbekîrê Eczacî bû, pêwendiyên me hebûn. Em piştî Darbeya Leşkerî ya 12ê Îlona 18980yî li Rojavayê Kurdistanê û li Şamê, Li Stockholmê jî bi hev re man. Em bi hev re beşdarî gelek civînan bûn. Me bi hev re xebatên hevbeş meşandin.

Mehmud Al Eczacî bû û li Bakurê Kurdistanê û di nav refên KUKê de jî bi navê Eczacî dihat nasîn. Mehmud Al di sibata sala 1978an de bi çend hevalên xwe re beşdarî nava refên KUKê bû û wî bi xebat û helwesta xwe çalakî û xebata KUKê ya welatperwerî bihêztir û geştir kir.

Mehmud Al wek gelek hevalên xwe, ew jî piştî darbeya leşkerî ya 1980 derbasî Rojavayê Kurdistanê bû. Piştî demek dirêj, ji Surîyeyê derket û wek penaber hate Swêdê, li Stockholmê bi cîh bû.

Mehmud Al, di civata bakurê Kurdistanê de kesayetîyek dihat hezkirin. Mirovekî civatî û Kurdistanî bû û di nav refên welatperweran de kesayetîyek hêja dihat naskirin.

Mehmud Al, betiya nexweşiya koronye (pandemiyê) hat li Diyarbekîrê xanî kirî. Biryar da ku dema xwe zêdetir li Kurdistanê derbas bike. Ev biryara wî, ez, hemû dostên wî, kurdperwer kêfxweş kirin. Dema li Diyarbekîrê bû, me bi hev re roj û demên xweş derbas kir. Dîsa derfeta me bû ku em rojên bihûrî bibîrbîn.

Hezar mixabin pandemî bû asteng ku bê Kurdistanê. Di wê navberê de nexweş bû û jiyana xwe ji dest da.

Mehmud Al, li Stockholmê bi nexweşiya penceşêrê ket û demek dirêj dijî wê nexweşiya kambax li berxwe da; lê mixabin di 2/3/2022 an de li Stockholmê jîyana xwe ji dest da û beşdarî kerwanê pakrewanên Kurdistanê bû. Ruhê wî şad û Goristana wî Gulistan be.

Ez gelek xemgîn im.

Riataza

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Aa

av

Ev çiyê? Ev **ave**.
Bu nêdir? Bu sudur.
Что это? Это вода.
What is it? It is water.

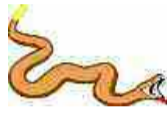
diran

Ev çiyê? Ev **dirane**.
Bu nêdir? Bu dişdir.
Что это? Это зуб.
What is it? It is a tooth.

agir

Ev çiyê? Ev **agire**.
Bu nêdir? Bu oddur.
Что это? Это огонь..
What is it? It is fire.

mar

Ev çiyê? Ev **mare**.
Bu nêdir? Bu ilandır.
Что это? Это змея..
What is it? It is a snake.

Bb

bizin

Ev çiyê? Ev **bizine**.
Bu nêdir? Bu keçidir.
Что это? Это коза.
What is it? It is goat.

balon

Ev çiyê? Ev **balone**.
Bu nêdir? Bu şardır.
Что это? Это шар.
What is it? It is a balon.

bacan

Ev çiyê? Ev **bacane**.
Bu nêdir? Bu pomidordur.
Что это? Это помидор.
What is it? It is a tomato.

otomobil

Ev çiyê? Ev **otomobile**.
Bu nêdir? Bu maşındır.
Что это? Это машина.
What is it? It is a car.

Cc

taC

Ev çiyê? Ev **taCe**.
Bu nêdir? Bu tacdır.
Что это? Это корона.
What is it? It is a crown.

canî

Ev çiyê? Ev **canie**.
Bu nêdir? Bu daydır.
Что это? Это жеребенок.
What is it? It is a horse.

cûcîk

Ev çiyê# Ev **Cûcike**.
Bu nêdir? Bu cücədir.
Что это? Это цыплёнок.
What is it? It is a chicken.

finCan

Ev çiyê# Ev **finCane**.
Bu nêdir? Bu fincandır.
Что это? Это чашка.
What is it? It is a cup.

Çç

çav

Ev çiyê? Ev **çave**.
Bu nêdir? Bu gözür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

çêlek

Ev çiyê? Ev **çêleke**.
Bu nêdir? Bu inəkdir.
Что это? Это корова.
What is it? It is cow.

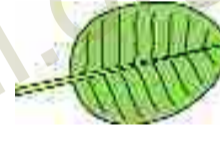
defter

Ev çiyê? Ev **dəftere**.
Bu nêdir? Bu dəftərdır.
Что это? Это тетрадь.
What is it? It is a copybook.

dar

Ev çiyê? Ev **dare**.
Bu nêdir? Bu ağacdır.
Что это? Это дерево.
What is it? It is a tree.

belg

Ev çiyê? Ev **belge**.
Bu nêdir? Bu yapraqdır.
Что это? Это лист.
What is it? It is a leaf.

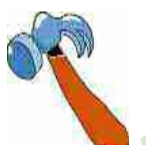
elok

Ev çiyê? Ev **eloke**.
Bu nêdir? Bu hinduşqadır.
Что это? Это индюк.
What is it? It is a turkey.

çaynîk

Ev çiyê? Ev **çaynîke**.
Bu nêdir? Bu çaynıkdır.
Что это? Это чайник.
What is it? It is a teapot.

çakûç

Ev çiyê? Ev **çakûçe**.
Bu nêdir? Bu çəkicdir.
Что это? Это молоток.
What is it? It is hammer.

dest

Ev çiyê? Ev **deste**.
Bu nêdir? Bu əldır.
Что это? Это ладонь.
What is it? It is a hand.

dil

Ev çiyê? Ev **dile**.
Bu nêdir? Bu ürəkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

ker

Ev çiyê? Ev **kere**.
Bu nêdir? Bu ulaqdır.
Что это? Это осёл.
What is it? It is a donkey.

zebeş

Ev çiyê? Ev **zebeşe**.
Bu nêdir? Bu qarğızdır.
Что это? Это арбуз..
What is it? It is a water melon.

Êê

êleg

Ev çiyê? Ev **êlege**.
Bu nêdir? Bu jiletđır.
Что это? Это жилет.
What is it? It is a jumper.

hêk

Ev çiyê? Ev **hêke**.
Bu nêdir? Bu yumurtadır.
Что это? Это яйцо.
What is it? It is an egg.

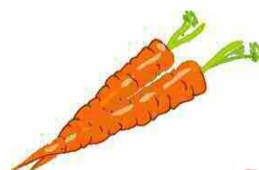
fîl

Ev çiyê? Ev **fîle**.
Bu nêdir? Bu fildir.
Что это? Это слон.
What is it? It is an elephant.

fîrok

Ev çiyê? Ev **fîroke**.
Bu nêdir? Bu təyyarədir.
Что это? Это самолёт.
What is it? It is a plane.

gizêr

Ev çiyê? Ev **gizêre**.
Bu nêdir? Bu kökdür.
Что это? Это морковь.
What is it? It is a carrot.

gêzî

Ev çiyê? Ev **gêziye**.
Bu nêdir? Bu süpürgədir.
Что это? Это веник.
What is it? It is a broom.

pê

Ev çiyê? Ev **pêye**.
Bu nêdir? Bu ayaqdır.
Что это? Это пятка.
What is it? It is a heel.

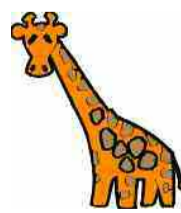
kêr

Ev çiyê? Ev **kêre**.
Bu nêdir? Bu bıçaqdır.
Что это? Это нож.
What is it? It is a knife.

fînd

Ev çiyê? Ev **fînde**.
Bu nêdir? Bu şamdır.
Что это? Это свеча.
What is it? It is a candle.

zerafe

Ev çiyê? Ev **zerafeye**.
Bu nêdir? Bu zürafədir.
Что это? Это жираф.
What is it? It is a giraffe.

gore

Ev çiyê? Ev **goreye**.
Bu nêdir? Bu corabdır.
Что это? Это носки.
What is it? It is a stocking.

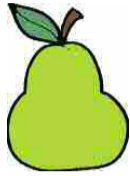

guh

Ev çiyê? Ev **guhe**.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо..
What is it? It is an ear.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBƏ-ALFABƏYƏ Bİ FERHƏNG

Hh

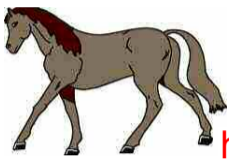
hirmê

Ev çiyê? Ev hirmêye.
Bu nêdir? Bu armuddur.
Что это? Это груша.
What is it? It is a pear.

hirç

Ev çiyê? Ev hirçe.
Bu nêdir? Bu ayıdır.
Что это? Это медведь.
What is it? It is a bear.

hesp

Ev çiyê? Ev hespe.
Bu nêdir? Bu atdır.
Что это? Это лошадь.
What is it? It is a horse.

hêştir

Ev çiyê? Ev hêştire.
Bu nêdir? Bu dævêdir.
Что это? Это верблюд.
What is it? It is a camel.

li

dil

Ev çiyê? Ev dile.
Bu nêdir? Bu ürêkdir.
Что это? Это сердце.
What is it? It is a heart.

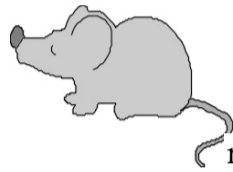
lepik

Ev çiyê? Ev lepîke.
Bu nêdir? Bu əlcêkdir.
Что это? Это перчатки.
What is it? It is gloves.

ling

Ev çiyê? Ev lînge.
Bu nêdir? Bu qıçdır.
Что это? Это нога.
What is it? It is a leg.

mişk

Ev çiyê? Ev mişke.
Bu nêdir? Bu siçandır.
Что это? Это мышь.
What is it? It is a mouse.

îî

dîk

Ev çiyê? Ev dîke.
Bu nêdir? Bu xoruzdur.
Что это? Это петух.
What is it? It is a cock.

îsot

Ev çiyê? Ev îsote.
Bu nêdir? Bu bibardır.
Что это? Это перец.
What is it? It is a pepper.

gustîl

Ev çiyê? Ev gustîle.
Bu nêdir? Bu üzükdür.
Что это? Это кольцо.
What is it? It is a ring.

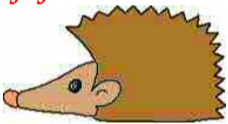

keştî

Ev çiyê? Ev keştîye.
Bu nêdir? Bu gəmidir.
Что это? Это пароход.
What is it? It is a ship.

Jj

jûjî

Ev çiyê? Evjûjiye.
Bu nêdir? Bu kirpidir.
Что это? Это ёжик.
What is it? It is a hedgehog.

roj

Ev çiyê? Ev roje.
Bu nêdir? Bu günəşdir.
Что это? Это солнце.
What is it? It is the sun.

rojname

Ev çiyê? Ev rojnameye.
Bu nêdir? Bu qəzetdir.
Что это? Это газета.
What is it? It is a newspaper.

kevjal

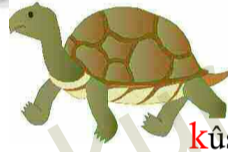
Ev çiyê? Ev keviale.
Bu nêdir? Bu xərcəngdir.
Что это? Это краб.
What is it? It is a crayfish.

Kk

birek

Ev çiyê? Ev bireke.
Bu nêdir? Bu mişardır.
Что это? Это пила.
What is it? It is a saw.

kûsî

Ev çiyê? Ev kûsiye.
Bu nêdir? Bu bağadır.
Что это? Это черепаха.
What is it? It is a tortoise.

lêv

Ev çiyê? Ev lêve.
Bu nêdir? Bu dodaqdir.
Что это? Это губы.
What is it? It is a lip.

lîmon

Ev çiyê? Ev lîmone.
Bu nêdir? Bu limondur.
Что это? Это лимон.
What is it? It is a lemon.

kevçî

Ev çiyê? Ev kevçiyê.
Bu nêdir? Bu qaşıqdir.
Что это? Это ложка.
What is it? It is a spoon.

kund

Ev çiyê? Ev kunde.
Bu nêdir? Bu bayquşdur.
Что это? Это сова.
What is it? It is an owl.

xezal

Ev çiyê? Ev xezale.
Bu nêdir? Bu seyrandır.
Что это? Это джейран.
What is it? It is a deer.

kûlî

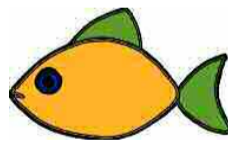
Ev çiyê? Ev kûliye.
Bu nêdir? Bu çeyirtkêdir.
Что это? Это саранча.
What is it? It is a grasshopper.

Mm

mûz

Ev çiyê? Ev mûze.
Bu nêdir? Bu banandır.
Что это? Это банан.
What is it? It is a banana.

masî

Ev çiyê? Ev masiye.
Bu nêdir? Bu balıqdir.
Что это? Это рыба.
What is it? It is fish.

gamêş

Ev çiyê? Ev gamêşe.
Bu nêdir? Bu samışdır.
Что это? Это буйвол.
What is it? It is a buffalo.

meymûn

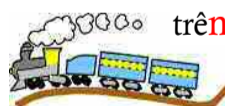
Ev çiyê? Ev meymûne.
Bu nêdir? Bu meymundur.
Что это? Это обезьяна.
What is it? It is a monkey.

Nn

nan

Ev çiyê? Ev nane.
Bu nêdir? Bu çörêkdir.
Что это? Это хлеб.
What is it? It is bread.

trên

Ev çiyê? Ev trênê.
Bu nêdir? Bu qatardır.
Что это? Это поезд.
What is it? It is a train.

hûrbivîn

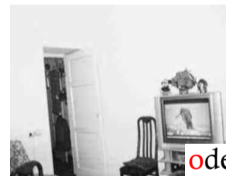
Ev çiyê? Ev hûrbivîne.
Bu nêdir? Bu zərrəbîndir.
Что это? Это лупа.
What is it? It is a magnifying-glass.

reng

Ev çiyê? Ev reñge.
Bu nêdir? Bu boyadır.
Что это? Это краска.
What is it? It is a colour.

Oo

ode

Ev çiyê? Ev Odeye.
Bu nêdir? Bu otaqdir.
Что это? Это комната.
What is it? It is a room.

otobûs

Ev çiyê? Ev OtObüse.
Bu nêdir? Bu avtobusdur.
Что это? Это автобус.
What is it? It is a bus.

sol

Ev çiyê? Ev sOle.
Bu nêdir? Bu ayaqqabıdır.
Что это? Это обувь.
What is it? It is a shoe.

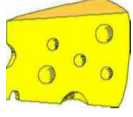

top

Ev çiyê? Ev tOpe.
Bu nêdir? Bu topdur.
Что это? Это мяч.
What is it? It is a ball.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBA-ALFABÊYA BI FERHENG

Pp

penîr

Ev çiyê? Ev penîre.
Bu nêdir? Bu pendirdir.
Что это? Это сыр.
What is it? It is a cheese.

pîvaz

Ev çiyê? Ev pîvaze.
Bu nêdir? Bu soğandır.
Что это? Это лук.
What is it? It is an onion.

perçemek

Ev çiyê? Ev perçemeke.
Bu nêdir? Bu yarasadır.
Что это? Это летучая мышь.
What is it? It is a bat.

pênûs

Ev çiyê? Ev pênûse.
Bu nêdir? Bu qələmdir.
Что это? Это карандаш.
What is it? It is a pencil.

Qq

beq

Ev çiyê? Ev beqe.
Bu nêdir? Bu qurbağadır.
Что это? Это лягушка.
What is it? It is a frog.

Ev çiyê? Ev qaze.
Bu nêdir? Bu qazdır.
Что это? Это гусь.
What is it? It is a goose.

meqes

Ev çiyê? Ev meqese.
Bu nêdir? Bu qaçıdır.
Что это? Это ножницы.
What is it? It is a scissors.

portqal

Ev çiyê? Ev portqale.
Bu nêdir? Bu portağaldır.
Что это? Это апельсин.
What is it? It is an orange.

Rr

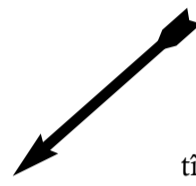
şêr

Ev çiyê? Ev şêre.
Bu nêdir? Bu şirdir.
Что это? Это лев.
What is it? It is a lion.

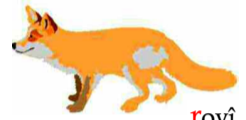
kêwrîşk

Ev çiyê? Ev kêwrîške.
Bu nêdir? Bu dovşandır.
Что это? Это заяц.
What is it? It is a rabbit.

tîr

Ev çiyê? Ev tîre.
Bu nêdir? Bu oxdur.
Что это? Это стрела.
What is it? It is an arrow.

rovî

Ev çiyê? Ev roviye.
Bu nêdir? Bu tülküdür.
Что это? Это лиса.
What is it? It is a fox.

Ss

sêv

Ev çiyê? Ev sêve.
Bu nêdir? Bu almadır.
Что это? Это яблоко.
What is it? It is an apple.

stêrk

Ev çiyê? Ev stêrke.
Bu nêdir? Bu ulduzdur.
Что это? Это звезды.
What is it? It is a star.

se

Ev çiyê? Ev seye.
Bu nêdir? Bu itdir.
Что это? Это собака.
What is it? It is a dog.

sêvik

Ev çiyê? Ev sêvike.
Bu nêdir? Bu kartofdur.
Что это? Это картофель.
What is it? It is a potato.

Şş

şûr

Ev çiyê? Ev şûre.
Bu nêdir? Bu qilıncdır.
Что это? Это меч.
What is it? It is a sword.

şeh

Ev çiyê? Ev şe ye.
Bu nêdir? Bu daraqdır.
Что это? Это гребешок.
What is it? It is a comb.

şîr

Ev çiyê? Ev şîre.
Bu nêdir? Bu süddür.
Что это? Это молоко.
What is it? It is a milk.

şûşe

Ev çiyê? Ev şûşeye.
Bu nêdir? Bu şüşədir.
Что это? Это стекло.
What is it? It is a glasses.

Tt

tiîr

Ev çiyê? Ev tiriye.
Bu nêdir? Bu üzümdür.
Что это? Это виноград.
What is it? It is a grape.

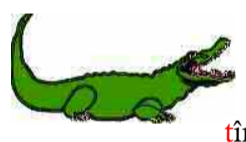
tûtî

Ev çiyê? Ev tûtîye.
Bu nêdir? Bu tutuquşudur.
Что это? Это попугай.
What is it? It is a parrot.

pirtûk

Ev çiyê? Ev pirtûke.
Bu nêdir? Bu kitabdır.
Что это? Это книга.
What is it? It is a book.

tîmsah

Ev çiyê? Ev tîmsahe.
Bu nêdir? Bu tîmsahdır.
Что это? Это крокодил.
What is it? It is a crocodile.

Uu

utî

Ev çiyê? Ev utiye.
Bu nêdir? Bu ütüdür.
Что это? Это утюг.
What is it? It is an iron.

guh

Ev çiyê? Ev guhe.
Bu nêdir? Bu qulaqdır.
Что это? Это ухо.
What is it? It is an ear.

Ûû

bilûr

Ev çiyê? Ev bilûre.
Bu nêdir? Bu tütëkdir.
Что это? Это свирель.
What is it? It is a pipe.

brûsk

Ev çiyê? Ev brûske.
Bu nêdir? Bu ıldırımır.
Что это? Это молния.
What is it? It is a lightning.

Vv

çav

Ev çiyê? Ev çave.
Bu nêdir? Bu gözdür.
Что это? Это глаз.
What is it? It is an eye.

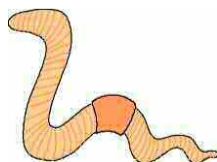
keVok

Ev çiyê? Ev keVoke.
Bu nêdir? Bu göyörçindir.
Что это? Это голубь.
What is it? It is a pigeon.

gul

Ev çiyê? Ev gule.
Bu nêdir? Bu güldür.
Что это? Это цветы.
What is it? It is a flower.

kurm

Ev çiyê? Ev kurme.
Bu nêdir? Bu qurddur.
Что это? Это червяк.
What is it? It is a worm.

çûk

Ev çiyê? Ev çûke.
Bu nêdir? Bu quşdur.
Что это? Это птица.
What is it? It is a sparrow.

dupişk

Ev çiyê? Ev dupişke.
Bu nêdir? Bu əqrəbdir.
Что это? Это скорпион.
What is it? It is a skorpion.

bivir

Ev çiyê? Ev bivire.
Bu nêdir? Bu baltadır.
Что это? Это топор.
What is it? It is an axe.

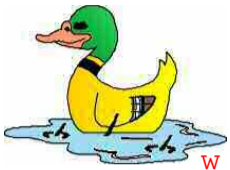

berçavik

Ev çiyê? Ev berçavike.
Bu nêdir? Bu eynəkdir.
Что это? Это очки.
What is it? It is glasses.

LÜĞƏTLİ ƏLİFBƏ-ALFABƏYA BI FERHENG

Ww

werdek

Ev çîye? Ev werdeke.
Bu nêdir? Bu ökdêdir.
Что это? Это утка
What is it? It is a duck.

wêne

Ev çîye? Ev wêneye.
Bu nêdir? Bu şêkildir.
Что это? Это картина
What is it? It is a map.

Xx

xalxalok

Ev çîye? Ev xalxaloke.
Bu nêdir? Bu arabüzendîr.
Что это?
Это божья коровка.
What is it? It is a lady-bird.

xanî

Ev çîye? Ev xanîye.
Bu nêdir? Bu evdir.
Что это? Это дом.
What is it? It is a home.

Yy

xîyar

Ev çîye? Ev xîyare.
Bu nêdir? Bu xiyardîr.
Что это? Это огурец.
What is it?
It is a cucumber.

heyve

Ev çîye? Ev heyve.
Bu nêdir? Bu aydır.
Что это? Это луна.
What is it? It is a moon.

ew r

Ev çîye? Ev ewre.
Bu nêdir? Bu buluddur.
Что это? Это туча.
What is it? It is a cloud.

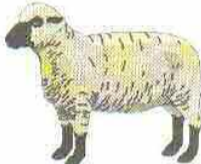
kew

Ev çîye? Ev kewe.
Bu nêdir? Bu kêkîkîdir.
Что это? Это цесарка
What is it? It is a partridge.

xaç

Ev çîye? Ev xaç e.
Bu nêdir? Bu xaçdır.
Что это? Это крест.
What is it? It is a cross.

berx

Ev çîye? Ev berxe.
Bu nêdir? Bu quzudur.
Что это? Это баран.
What is it? It is a sheep.

yek

Ev çîye? Ev yeke.
Bu nêdir? Bu birdir.
Что это? Это единица.
What is it? It is a one.

çiya

Ev çîye? Ev çiyaye.
Bu nêdir? Bu dağdır.
Что это? Это горы.
What is it? It is a mountain.

Zz

ziman

Ev çîye? Ev zimane.
Bu nêdir? Bu dildir.
Что это? Это язык.
What is it? It is a tongue.

zengil

Ev çîye? Ev zengile.
Bu nêdir? Bu zengîdir.
Что это? Это звонок.
What is it? It is a bell.

zerik

Ev çîye? Ev zerike.
Bu nêdir? Bu vedrêdir.
Что это? Это ведро.
What is it? It is a bucket.

derzi

Ev çîye? Ev derziye.
Bu nêdir? Bu iynêdir.
Что это? Это игла.
What is it? It is a needle.

США, Великобритания, Германия и Нидерланды помогают реформировать силы пешмерга

Министерство пешмерга Иракского Курдистана продолжает при поддержке США, Великобритании, Германии и Нидерландов проводить радикальные реформы.

Реформы направлены на создание более сильной армии автономного региона. Западные союзники поддерживают эту инициативу через Международную коалицию по борьбе с "Исламским государством" (ИГ).

Выступая на конференции под названием "Пешмерга — символ нации", заместитель министра пешмерга Сербест Лазгин сообщил, что союзники работают над тем, чтобы помочь поставить все силы пешмерга под командование министерства пешмерга.

"Были заметные успехи в реформировании и объединении сил пешмерга, и этот процесс продолжается", — добавил он.

К настоящему времени под командование министерства переданы две части Сил обеспечения и четыре бригады 70-й и 80-й частей со всей боевой техникой. Закладывается основа для объединения оставшихся бригад в ближайшее время. kurdistan.ru

ALFABÊ

N b/s	KURDÎ		Azerî	DİKARÎ BIXWÎNÎ
	ya bi tîpên latinî	ya bi tîpên kirilî	Latinî	
1	Aa	Aa	Aa	Artêş, armanc, av, agir, azadî, adar, azerî, aram, artêş,
2	Bb	Бб	Bb	Bazîd, beran, berf, Baran, ba, bahoz, berbang, bedew, berx
3	Cc	Цц	Cc	Cûdî, cêr, ceş, Decle, Cefer, Cemîl, cêv, Cello,
4	Çç	Чч	Çç	Çekdar, çem, çar, çepik, çav, çeleng, çil,
5	Dd	Дд	Dd	Dayîk, dewr, dar, dest, Dara, dû, deh, defter, don, dîwar, dinê
6	Êê	Ее	Ee	Êlnûr, êvar, êzîng, êş, êlek, Êldar,
7	Ee	Яя	Əə	Enî, ewr, erê, Ewreman, Elî, elek, Elegez, Erzurum,
8	Ff	Фф	Ff	Ferat, frtone, Fariz, fil, fûtbol, Ferman, Firat, Fatma
9	Gg	Гг	Gg	Gerîlla, Gebar, genim, gellî, germ, golig, gore, goh
10	Hh	Нн	Hh	Hewlêr, havîn, hirç hêsir, hewar, havîn, hurmê, hesp
11	Îî	Ии	Ii	Îsal, îni, bîr, pîr, sîr, Îdrîs, Îsa, îcar, valî, Îbrahîm, Îran
12	Ii	Ьь	Ii	Kirin, birin, firîn, kirîn, Miraz, mirin, minminîk,
13	Jj	Жж	Jj	Jîyan, jûjî, Nûjîn, jor, jêr, jehr, jale, jajik, Janna,
14	Kk	Кк	Kk	Kurdistan, karker, kevan, Kemal, Kerkuk, Kerem, kelem
15	Ll	Лл	Ll	Lûr, legleg, gul, bilbil, dil, Laliş, Lêyla, lazim, lempe, limon
16	Mm	Мм	Mm	Mîdîa, merd, mêr, mêvan, masî, meş, Misir,
17	Nn	Нн	Nn	Nan, nêrî, nig, Nîva, nevî, ner, nav, nas, hinar, Hesên,
18	Oo	Оо	Oo	Osê, Oskan, dor, sor, Oric, ode, orxan, Oslo, Duhok
19	Pp	Пп	Pp	Par, piling, pîr, pola, pis, Paşa, Perîşan, pitî, petek, perçe
20	Qq	Qq	-	Quling, qawe, qîr, qelem, qaîş, qat, qeysî, Qasim, qesir, qend
21	Rr	Рр	Rr	Ro, Rostem, zer, ber, gerîlla, reş, ru, rast, ram, aram, zirav
22	Ss	Сс	Ss	Serok, Sîpan, Sencar, sêv, sor, sût, serî, saz, serbaz, Sefer, sê
23	Şş	Шш	Şş	Şoreş, şev, şe, şene, şêr, şûr, şapik, şalik, şirîn, sekir, şewaq
24	Tt	Тт	Tt	Tîr, tîrêj, tam, tas, tî, tendûr, Temam, temaşe, tîfing, top,
25	Ûû	Уу	Uu	Kûr û dûr, pênuş, hûr, şûr, nûr, bûyîn, çûyîn, bûyar
26	Ûu	Юю	Ûü	Gul, sur, dudu, guh, buhur, kurd, Kurdistan, guhdar, nuh
27	Vv	Вв	Vv	Vala, vrvêşî, vira, vîalî, av, valî, vajî, Vagîf, Van, vala, eva
28	Ww	Ww	-	War, welat, Weçîh, weşandin, Xwedê, Wezîr, Wekîl, walî
29	Xx	Хх	Xx	Xiyal, xewn, xanî, xurtî, Xelîl, xalo, xatî, Xalid, xaç, xêr, xas
30	Yy	Йй	Yy	Yasin, Yusif, Yagub, Yasemen, yeqîn, Yehya, yarmarka
31	Zz	Зз	Zz	Zozan, zer, zêr, zor, zengil, zend, zîv, zelal, Zîver, zêytûn

День памяти легендарного Мустафы Барзани

1 марта 1979 года перестало биться сердце выдающегося деятеля курдского освободительного движения Моллы Мустафы Барзани.

Детство и юность

Барзани родился 14 марта 1903 года в поселке Барзан, в семье лидера одноимённого племени, шейха Мухаммеда. Отец вскоре после рождения сына умер, и Мустафу воспитывали его братья, шейх Абдель-Салам, а после ареста последнего турками (1914) и казни — шейх Ахмед Барзани. Сам Барзани рассказывал, что его первым детским воспоминанием является арест его семьи турками (после очередного восстания) и заключение его с матерью в тюрьму. "Я открыл глаза, чтобы увидеть себя пленником," — говорил он.

Барзани получил традиционное религиозное образование в медресе в Барзане и Сулеймании, где считался лучшим учеником; за познания в богословии он стал известен под уважительным прозвищем "Молла Мустафа". Он находился под большим влиянием личности своего старшего брата шейха Ахмеда, который, по его признанию, заменил ему отца.

В боевых действиях Барзани принимал участие, начиная с 1919 года, то есть с 16-летнего возраста, когда он был послан братом во главе отряда против англичан для поддержки Махмуда Барзанджи. Вскоре он участвовал в экспедиции, имевшей целью спасение нескольких армянских семейств от турецкой резни. Во время барзанского восстания 1931—1932 годов Барзани впервые отличился как полководец, разгромив в долине Важи иракскую колонну (два батальона, усиленных тремя кавалерийскими и полицейскими ротами и артиллерийской батареей). После подавления восстания он эмигрировал в Турцию, затем сдался на амнистию, но, вопреки обещаниям, был сослан вместе с шейхом Ахмедом и всей семьёй на юг Ирака, затем в Сулейманию. При этом была предпринята первая попытка убить его (губернатор Мосула пытался отравить его с помощью кофе).

Восстание 1943—1945 гг. и Мехабадская республика

В 1943 году Барзани с помощью националистической организации "Хива" ("Надежда") бежал из Сулеймании в Иран, собрал там отряд, вторгся в Барзан и поднял новое восстание, разоружив все полицейские посты в области. Под давлением англичан иракское правительство заключило с ним перемирие, пообещав автономию для Барзана. В августе 1945 года боевые действия были возобновлены при помощи английских танков и авиации, и Барзани, после первых успехов, был вынужден покинуть Барзан. Вместе со всем племенем (10 тыс. человек, из них 2 тыс. вооружённых мужчин) Барзани ушёл в советскую зону оккупации в Иране, где вскоре была провозглашена Мехабадская Республика; Барзани был назначен главнокомандующим её силами и получил звание генерала. 16 августа 1946 года Барзани был заочно избран председателем новообразованной Демократической Партии Курдистана.

Поход в СССР

После падения Мехабадской республики в декабре 1946 года Барзани и барзанцы оказались в сложном положении. В результате весной было принято решение: племена возвращаться в Ирак, тогда как сам Барзани с добровольцами делает попытку прорваться в СССР. Собрав отряд из 500 человек, Барзани выступил из Барзана через территорию Турции и Ирана и, разбив при Маку иранские войска, вышел к реке Аракс и 17—18 июня 1947 года в районе Нахичевани, Азербайджана, вступил в СССР.

По воспоминаниям П. Судоплатова, "прорвавшиеся через границу боевые отряды Барзани насчитывали до двух тысяч бойцов, с ними находилось столько же членов их семей". В СССР барзанцам некоторое время давали военное обучение в Азербайджане, но затем их сослали в Узбекистан. П. Судоплатов вспоминал, что "Советские власти сначала интернировали курдов и поместили в лагерь, а в 1947 году Абакумов приказал мне провести переговоры с Барзани и предложить ему и прибывшим с ним людям политическое убежище с последующим временным расселением в сельских районах Узбекистана поблизости от Ташкента. Советская сторона согласилась, чтобы Барзани и часть его офицеров прошли спецобучение в наших военных училищах и академии. Я также заверил его, что расселение в Средней Азии будет временным, пока не созреют условия для их возвращения в Курдистан."

Во главе Сентябрьского восстания

После Иракской революции 14 июля 1958 года Барзани вернулся в Ирак (6 октября), где его встретили как общенационального героя. Ему тотчас был выделен один из лучших особняков Багдада. Первоначально отношения Барзани и возглавляемой им ДПК с лидером Ирака Абдель-Керимом Касемом складывались наилучшим образом. Но отказ Касема предоставить автономию Курдистану и его поворот в сторону арабского шовинизма вызывает напряженность, приведшую к силовой попытке подавить курдское движение (сентябрь 1961 года). Эта попытка, в свою очередь, положила начало так называемому "Сентябрьскому восстанию", охватившему весь Курдистан.

Барзани, хотя и не был инициатором восстания (считая его несвоевременным и неподготовленным), активно готовился к возможному столкновению, закупал (на предоставленные СССР средства) оружие и т. д. Восстание застало его в Барзане, где он жил с начала года (после фактического разрыва с Касемом и отъезда из Багдада). Выступив из

Барзана с 640 бойцами — в основном старыми соратниками по походу в СССР — он быстро увеличил свою армию, одержал ряд побед над правительственными войсками и овладел горной частью Курдистана, создав фактически независимое государство и затем сформировав его правящие органы. Барзани опирался прежде всего на племена и племенную элиту, с которой был тесно связан в бытовом и психологическом отношении. Это вызвало напряжение между ним и лево-ориентированными интеллектуалами ДПК (во главе с первым секретарем Ибрагимом Ахмедом), которые считали его "отсталым феодалом" и пытались оттеснить от руководства движением. Весной 1964 года между Барзани и Политбюро произошёл открытый конфликт, закончившийся полной победой Барзани и бегством Политбюро и его сторонников в

Иран. С этого момента Барзани приобрёл положение абсолютного лидера ДПК, уже никем никогда не оспаривавшееся.

Основные требования Барзани к Багдаду сводились к предоставлению Курдистану широкой автономии и прекращению дискриминации курдов при назначении на государственные должности и распределении бюджетных средств. Будучи реалистом, целей создания независимого Курдистана он не выдвигал; он отдавал себе отчёт, что такая акция противоречит интересам как всех ближневосточных, так и великих держав, а потому заранее обречена на неудачу и способна только погубить курдское движение. Впрочем, в минуты особого подъёма или раздражения против Багдада у него вырывались слова о провозглашении независимости. Барзани стремился ладить с властями Турции, Сирии и Ирана (стран, разделивших Курдистан) и подчеркивал, что курды в каждой стране должны решать свои проблемы самостоятельно. С другой стороны во всех странах, где проживали курды (включая Ливан), были созданы свои "Демократические партии Курдистана", ставившие целью помощь барзанистскому движению; согласно их идеологии, Иракский Курдистан — центр курдского движения, и успех курдов во всех частях "Большого Курдистана" неразрывно связан с успехом или неудачей Барзани в Ираке.

В смысле международной политики Барзани пытался не связывать курдское движение с каким-то одним блоком, а обеспечить ему максимально широкую поддержку: продолжая получать помощь из Москвы, он обеспечил себе поддержку Ирана и Израиля, благожелательное отношение Египта, в меньшей степени Сирии; сильные были позиции курдов и во Франции. Особенно упорно и настойчиво стремился Барзани заручиться поддержкой США; но это удалось ему только в 1972 году, когда Ирак тесно сблизился с СССР. В интервью западным журналистам он настойчиво подчеркивал, что он — не коммунист, и определял себя как "нейтрала" (то есть сторонника "позитивного нейтралитета" — того, что впоследствии стали называть "неприсоединением").

Договор 11 марта 1970 года между Барзани и Саддамом Хусейном, признавший право курдов на автономию, был вершиной политических успехов Барзани. Однако вскоре отношения между Барзани и Багдадом вновь стали портиться. В "мирный" период он пережил целый ряд покушений, организованных спецслужбой "Мухабаррат": в ночь на 7 декабря в Багдаде была обстреляна машина его сына Идриса; 29 сентября 1971 года в его резиденцию в Хаджи-Омране была заслана делегация арабских шейхов, снабжённых взрывчаткой (погибло двое охранников; сам Барзани отделался царапиной). В июле 1972 года в Барзани был подослан новый убийца (сирийский курд Ибрагим Габари), впрочем с самого начала перевербованный курдской спецслужбой "Парастин", которая и предъявила его журналистам.

Изданного баасистами Закона об автономии Курдистана (11 марта 1974 года г.) Барзани не признал. Основным пунктом противоречий был вопрос о границах автономии. На совещании курдского руководства, отвергшем правительственный закон, Барзани заявил буквально следующее: "Они (Баас) хотят, чтобы мы уступили Киркук и другие районы. Это невозможно. (...) Я не хочу, чтобы курды пришли к моей могиле и плюнули на неё, говоря: "Зачем ты продал Киркук?!""

В этом последнем восстании Барзани пользовался масшированной поддержкой Ирана, имевшей жизненно важное значение. Шаху он не доверял, называя его "гадюкой, всегда готовой укусить". Но он полностью доверял гарантиям, данным ему госсекретарём США Киссинджером. Поэтому ирано-иракское соглашение в г. Алжире от 6 марта 1975 года явилось для него неожиданным ударом. 19 марта Барзани, оказавшись в безвыходном положении, отдал приказ о прекращении сопротивления и уходе в Иран; 22 марта он сам покинул иракскую территорию.

Последние годы и смерть

Шах предоставил ему дом в Кередже (пригород Тегерана). Однако крушение восстания оказалось для него и физическим ударом: уже в апреле его здоровье резко ухудшилось, летом он уехал на лечение в США, где ему поставили диагноз: рак. Весть об этом Барзани воспринял стоически: его сын Масуд, приехавший в США через несколько дней после постановки диагноза, вспоминает, что Барзани казался единственным весёлым человеком среди курдов, всячески пытавшая развеять мрачное настроение окружающих. "Смерть — это путь всех людей, — сказал он при встрече сыну. — Это — судьба, с которой невозможно бороться".

Барзани продолжал, насколько мог, прилагать усилия для курдского национального дела. Он активно добивался встреч с американскими политиками, настаивал на встрече с новоизбранным президентом Картером, пытаясь заставить США изменить свою позицию в курдском вопросе. Весть о свержении шаха в Иране внушила ему новые надежды. Но в этот момент его здоровье окончательно ухудшается.

1 марта 1979 года Барзани скончался в Вашингтоне. Его тело было похоронено в Шно, близ ирано-иракской границы; в 1993 году прах был перенесён в Барзан.

После смерти Моллы Мустафы ДПК и курдское движение в Ираке возглавил его сын Масуд.

Характеристика и историческая роль

Все, знавшие Барзани, в равной степени отдают должное как его талантам политика и воина, так и его высоким моральным качествам. Его личная неприязнательность и аскетизм, преданность своим соратникам и своему делу, справедливость и гуманность, в сочетании с выдающимися интеллектуальными способностями, сделали его предметом всеобщего поклонения в Курдистане. Кази Мухаммед на суде отзывался о нём в следующих выражениях: "Я могу сказать, что Молла Мустафа Барзани свойственны человеческие качества, смелость, прямота, бесстрашие — все эти черты, которые присущи великим людям (...). Также он имеет все качества, присущие мусульманским святым — любовь к Богу, религии и беднякам". Нейтральные наблюдатели (Эрик Руло, Дана Адамс Шмидт и др.) также чрезвычайно высоко ставят моральные и человеческие качества Барзани.

О Барзани как о полководце лучше всего свидетельствуют его враги. После прорыва Барзани с 500 соратниками боевых порядков иранской армии при Маку (9 июня 1947 года) начальник иранского генштаба Размара отдал приказ провести расследование: каким образом стало возможным подобное, "несмотря на то, что у армии было в 10 раз больше бойцов, чем у барзанистов, и, кроме того, она располагала такими средствами как автомобили и т. д." В том же приказе названы потери иранцев: 31 убитый и 35 раненых (в их числе и старшие офицеры). Барзанцы, по бесспорным данным (есть поименный список участников похода) — потеряли убитыми двух человек, из них одного уже после прорыва.

Насколько Барзани был щепетилен в моральном отношении, красноречиво свидетельствует случай, рассказанный в воспоминаниях Масуда Барзани. Сын, в качестве начальника спецслужбы "Парастин", предложил ему план убийства Хайраллаха Тульфаха (родственник и ближайший сподвижник Саддама Хусейна). У курдов была гарантированная возможность подложить в дом Хайраллаха мощную бомбу. Выслушав доклад, Барзани спросил, не пострадают ли члены семьи Хайраллаха — женщины и дети? И узнав, что здесь никакой гарантии быть не может, категорически запретил сыну ныне и впредь "даже и помышлять о подобных вещах".

Будучи деятелем национально-освободительного движения и глубоко верующим мусульманином, Барзани был решительно чужд всякой национальной или религиозной нетерпимости. В его отрядах наряду с курдами и мусульманами сражались арабы и христиане (халдеи и ассириты); он постоянно наставлял пехмарга, что война идет не с арабским народом, а с иракским режимом. Гуманное обращение с пленными также было одним из его постоянных требований.

Хотя восстание, поднятое Барзани, в конце концов потерпело крах, ему удалось заложить фундамент курдских политических структур, которые при более благоприятном обороте событий в 1991—2003 годах привели к созданию формально федерального, а фактически полунезависимого Иракского Курдистана.

Памяти выдающегося курдского учёного Республики Казахстан Гюльгусейна Асановича Мусаева (05.03.1948 - 07.07.1999)

Мусаев Гюльгусейн Асанович (Gulhiseyîne Hesen Mûsayêv) - академик международной академии наук, профес-

сор, доктор технических наук, заслуженный деятель науки Казахстана, автор многочисленных трудов, научных публикаций, научных изобретений, авторских патентов.

Родился 5 марта 1948 года в селе Каскабулак Таласского района Жамбылской области Казахстана, пожалуй, единственное село во всём Казахстане, уникальность которого в том, что практически всё его население составляют курды, это своего рода, "маленький Курдистан в Казахстане".

После окончания Каратауской средней школы, Гюльгусейн Асанович два года преподавал уроки химии в местной школе родного посёлка Каскабулак. Это стало началом его научного и творческого роста, и подтолкнуло будущего академика заниматься именно химией.

В 1975 году он окончил Чимкентский химико-технологический институт. Для приобретения практического опыта работы стал инженером нефтеперерабатывающего завода в городе Гурьев (ныне Атырау) и в 1976 году поступил в аспирантуру, посвятив себя науке.

Его научным руководителем был известный курдский учёный, академик, главный учёный секретарь Академии наук КазССР Надилов Надир Каримович.

Затем Гюльгусейн Асанович поехал в г. Москва, где блестяще защитил кандидатскую диссертацию в Московской Академии нефти и газа имени академика И.М. Губкина. Докторскую диссертацию Г.А. Мусаев защитил в городе Баку в 1982 году, который в то время считался нефтяной столицей СССР.

Мусаев Гюльгусейн Асанович - автор более 40 научных изобретений, в том числе авторских патентов, и 300 научных работ, им подготовлено немало кандидатов наук и молодых научных кадров в области химии.

Его отличал от всех других коллег и современников новаторский подход к делу и целеустремлённость. Он всегда говорил, если у человека нет

цели — это конец, всегда должно быть цель, и всегда к ней надо поэтапно шаг за шагом продвигаться и стремиться. Он отдал себя всего полностью науке, так сильно увлекался наукой, что порой не замечал, что вокруг него происходит и как наступает вечер.

Я, его племянник, Мирзаев Асан Аминович, ныне врач-хирург высшей категории РК, тогда учился в городе Гурьеве, в медучилище, пришёл к ним как-то домой в гости, а его ещё дома не было, хотя время позднее, а его жена переживала, скоро уже 12 часов ночи, и я решил пойти к нему в научно-исследовательский институт.

Он один работал в научной лаборатории, проводил опыты различных химических реакций, рядом никого уже и не было, что-то писал, что-то вычеркивал и опять растворы, то зальёт один раствор в другой, потом обратно и т.д. Он

человек покинул нас так рано, в возрасте 52 лет, не успев сделать многое из того, что хотел, и после его смерти осталось много ненапечатанной рукописи, в том числе его карта нефти Иракского Курдистана и книга о великом курдском полководце Салах-ад-Дине.

Всегда был очень дружелюбен, даже с детьми мог обращаться как с ровесниками, до сих пор коллеги и друзья с уважением вспоминают о нём как о кристально чистом человеке.

Его ученики и односельчане обратились к депутатам районного маслихата и руководству района, чтобы увековечить его имя и в результате, кабинет химии Каскабулакской средней школы Таласского района Жамбылской области Казахстана назван его именем, и в этом кабинете висит его портрет и его автобиография.

Гюльгусейн Асанович постоянно прививал любовь детей к

даже и не заметил, как я вошёл к нему в лабораторию, настолько был вовлечён в процесс.

Гюльгусейн Мусаев был преданным сыном своего народа, в силу своей порядочности был очень честным человеком, очень любил животных, а также живопись, и даже будучи членом-корреспондентом Академии наук КазССР продолжал жить в общегитити института.

Гюльгусейн Асанович очень сильно переживал за судьбу своего народа. С большим уважением всегда отзывался о курдской интеллигенции, например, о Курдоеве Канате Калашевиче, как о великом человеке, и о его любви к своему народу и его научных работах.

У него была мечта, работать на нефтеносных промыслах Курдистана, и всё там исследовать, он даже просил ребят, своих студентов, привезти ему пробы почвы из разных частей Курдистана и нефти из Иракского Курдистана, и он в последние годы жизни смог разработать карту нефти и других полезных ископаемых Курдистана, даже создал первоначальную схему, которой очень сильно увлекался и хотел издать публично.

Мне очень жаль, что этот выдающийся учёный и великий

курдскому языку и культуре, к лидерам курдского национального движения, часто рисовал на уроках фотографию легендарного Мустафы Барзани и других современных курдских лидеров, которые в то время редко печатались в газетах, вообще тогда про курдов почти ничего не писали. В 1998 году он посетил Курдистанский регион по личному приглашению курдского национального лидера Абдуллы Оджалана.

С 1996 по 1999 годы был заместителем председателя курдской общины Казахстана. Всегда переживал за жизнь курдов Казахстана, всей душой за них болел, ради них был готов на многое.

Его ученики и друзья всегда будут помнить его как личность, выдающегося учёного, который внёс неоценимый вклад в развитие мировой науки химии, курдского общественного деятеля и патриота своего народа и страны, который уделял значительное внимание воспитанию молодого поколения и подготовке молодых научных кадров.

Из воспоминаний...

Мирзаев Асан Аминович (Hesenê Emîne Mîrzuayêv)

Курдский общественный деятель, учёный, врач-хирург высшей категории РК

Барзани и командующий Международной коалицией обсудили события в сфере безопасности

Курдский лидер, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани 1 марта

принял командующего возглавляемой США Международной коалиции генерал-майора Джона Бреннана, чтобы обсудить последние события в области безопасности и продолжающуюся войну с терроризмом.

Стороны обсудили угрозы "Исламского государства" (ИГ) в Сирии и Ираке, и координацию действий по обеспечению безопасности между Эрбилем и Багдадом. Об этом сообщили в штаб-квартире Барзани.

"Во время встречи обсуждались координация и совместные усилия иракских сил и сил пешмерга Курдистана, а также ход реформ министерства пешмерга", — говорится в пресс-релизе.

Барзани и Бреннан также подтвердили важность партнерства между пешмерга и коалиционными силами.

kurdistan.ru

При поддержке ЕС, ЮНИСЕФ, ВПП и МОТ власти Курдистана реформируют соцзащиту

Министерство планирования и министерство труда и социальных вопросов Регионального правительства Курдистана, Детский фонд Организации Объединенных Наций (ЮНИСЕФ), Всемирная продовольственная программа Организации Объединенных Наций (ВПП) и Международная организация труда (МОТ) 1 марта объявили о старте новой программы реформирования системы социальной

защиты и повышения эффективности реагирования на продолжающиеся социально-экономические потрясения.

Эта работа финансируется Европейским союзом (ЕС), который придает приоритетное значение поддержке Ирака в создании устойчивой и более инклюзивной системы социальной защиты для нуждающихся семей.

Совместная программа будет способствовать реформе системы социальной защиты путем адаптации, расширения и внедрения инноваций в меры социальной защиты для удовлетворения насущных потребностей женщин, детей, семей, работников неформального сектора и сообществ после пандемии "COVID-19".

Реформы направлены на улучшение условий государственной политики для устойчивого и инклюзивного расширения социальной защиты, а также на укрепление потенциала региональных властей по предоставлению качественных программ и услуг социальной защиты.

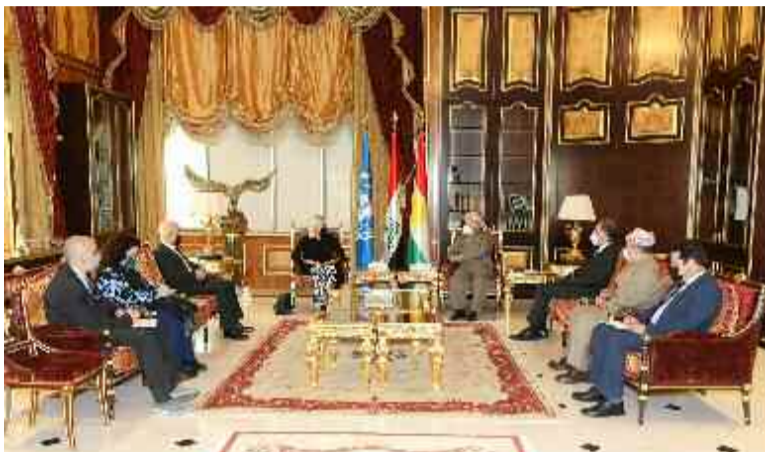
kurdistan.ru

ДИПЛОМАТ

№ 08 (472) 22-28 Февраль 2022-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани и спецпредставитель ООН обсудили политический кризис в Ираке

Президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани и специальный представитель Генерального секретаря ООН по Ираку (МООНСИ) Жанин Хеннис-Пласшерт 2 марта встретились в Эрбиле, чтобы обсудить политические события в Ираке.

Штаб-квартира Барзани заявила, что курдский лидер и посланник ООН рассмотрели "конституционные шаги" по формированию нового иракского правительства и способы выхода из политического тупика в стране.

"Во время встречи обсуж-

дались разногласия между Эрбилем и Багдадом, а также усилия по координации и совместной работе между региональным правительством и правительством Ирака", — говорится в пресс-релизе штаб-квартиры Барзани. "Президент Масуд Барзани и специальный представитель Генерального секретаря ООН Жанин Хеннис-Пласшерт обсудили последние события, формирование правительства в Ираке, конструктивный диалог и роль ООН в достижении политического решения нынешнего тупика в Ираке. Также были обменены мнениями по региональным и международным вопросам", — написал в Twitter глава Департамента иностранных дел КРГ Сафин Дизайн. kurdistan.ru

КРГ и ПРООН подписали меморандум о помощи в развитии частного сектора

Министерство планирования Регионального правительства Курдистана (КРГ) 27 февраля подписало меморандум о взаимопонимании с Программой развития Организации Объединенных Наций (ПРООН) в Ираке, который "будет способствовать развитию частного сектора путем поощрения роста микро, малых и средних предприятий (ММСП)".

"Меморандум о взаимопонимании обеспечивает общую основу для сотрудничества между двумя сторонами в проведении опроса ММСП, финансируемого при щедрой поддержке американского народа через Агентство США по международному развитию (USAID) во всех провинциях Регионального правительства Курдистана: Дохук, Эрбиль, Халабджа и Сулеймания", — говорится в заявлении ПРООН.

Опрос позволяет получить всестороннее представление о структуре, тенденциях развития и деятельности ММСП, чтобы помочь им превратиться в устойчивую экономическую базу Курдистана.

"Микро-, малые и средние предприятия являются источником жизненной силы здоровой экономики. Они также исключительно уязвимы к риску. Правительство США через USAID гордится своим вкладом в это важное исследование, которое проливает свет на возможности и проблемы этого критического сектора и способствует устойчивому экономическому росту в Иракском Курдистане", — сказал директор миссии USAID в Ираке Джон Карденас.

Со своей стороны, министр планирования Курдистана Дара Рашид заявил: "КРГ очень благодарно USAID и ПРООН за их помощь в проведении исследования микро-, малых и средних предприятий, которое будет проводиться впервые в Курдистане, и поможет выявить недостатки и даст рекомендации по развитию этих институтов для предоставления

возможностей трудоустройства молодежи в частном секторе и снижения уровня безработицы, особенно среди молодежи".

"Это партнерство имеет решающее значение для создания средств к существованию за счет усиления развития ММСП в Курдистане. Мы уже получили некоторые чрезвычайно ценные выводы в ходе опроса Федерального правительства Ирака, который помог нам разработать дорожную карту на

пути вперед — к обеспечению владельцев бизнеса и тех, кто думает начать свой собственный бизнес, необходимой поддержкой", — сказала постоянный представитель ПРООН в Ираке Зена Али Ахмад.

Она добавила, что меморандум является еще одним свидетельством отличного сотрудничества между ПРООН в Ираке и КРГ — ключевым партнером во многих инициативах ПРООН, а также партнерства с USAID.

"Мы чрезвычайно благодарны за его [USAID] неизменную приверженность содействию росту частного сектора как в Федеральном Ираке, так и в Иракском Курдистане", — сказала она. kurdistan.ru

Премьер-министр о новом "убийстве чести" в Курдистане

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани осудил недавние новые случаи насилия в отношении женщин в Курдистане, заявив, что правительство наложит на виновных самое суровое наказание.

"Я глубоко обеспокоен недавним насилием в отношении женщин в Курдистане. Я повторяю то, что я сказал: в убийствах чести нет чести", — написал премьер-министр Барзани в официальном заявлении в среду, 23 февраля.

Ранее в тот же день члены семьи сообщили, что курдянка Шиньяр Хунар, подвергшаяся жестокому домашнему насилию, скончалась после того, как ее заживо сжег ее муж.

Премьер-министр Барзани сказал, что обсудил дело Шиньяр Хунар с министром внутренних дел Регионального правительства Курдистана (КРГ) и поблагодарил за оперативный арест подозреваемого. "Вы можете рассчитывать на мою полную поддержку", — сказал он.

С начала нового года в Курдистане в ходе так называемых "убийств чести" погибли 9 женщин.

"Это должно прекратиться. Мы все должны решительно осудить эти преступления и как правительство наложить на виновных самое суровое наказание", — сказал курдский лидер. "Я полон решимости защитить каждую женщину, девушку и ребенка от жестокого обращения".

"Я понимаю, что для реальных изменений нужен новый подход, который расширит наши нынешние меры защиты. Я буду настаивать на том, чтобы правозащитники строили содержательный диалог между гражданским обществом и религиозными и общественными лидерами; правительству [нужно] усилить поддержку оперативных служб реагирования, а судьям — возглавить судебную реформу". Подчеркнув, что "это бедствие должно быть прекращено", премьер-министр Барзани завершил свое послание, заявив, что в ближайшем будущем он встретится с местными организаторами, чтобы понять, что еще можно сделать совместными усилиями. kurdistan.ru

Ирак ужесточает меры безопасности между Диялой и Салахаддином

2 февраля иракские силы начали ужесточать меры безопасности в районах между провинциями Дияла и Салахаддин.

Начата широкомасштабная кампания по строительству оборонительных укреплений для обеспечения безопасности границ провинций, в рамках которой на 60-километровой полосе вдоль границ двух провинций были развернуты 500 военнослужащих. Также там возводятся бетонные и земляные насыпи и устанавливаются пункты наблюдения. Все это должно помешать боевикам "Исламского государства" (ИГ) проникнуть в Ирак из соседней Сирии. Ранее в тот же день иракская служба безопасности сообщила, что военная разведка захватила на равнинах Ниневию трех боевиков ИГ.

Накануне пресс-секретарь главнокомандующего вооруженными силами генерал-майор Яхья Расул заявил, что контртеррористическая служба захватила пять боевиков ИГ. kurdistan.ru

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

İMTİYAZ Ü SERNİVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Ramiz Qərib

Xüsusi müxbir:

Tariyel Cəlil

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə

S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakı Az1040, soyaq

S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица

С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar

mərkəzində yığılıb səhifələnilib və

"Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur.

e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filialı

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500